

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2017–2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniel Dvořák

**Alice Masaryková a její vliv na rozvoj sociální práce
v Československu**

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Zdeněk Moucha, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR PART TIME STUDIES

2017–2018

BACHELOR THESIS

Daniel Dvořák

**Alice Masaryková and Her Influence on the Social Work
in Czechoslovakia**

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Zdeněk Moucha, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne:

.....

Daniel Dvořák

Poděkování

Děkuji tímto svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Zdeňku Mouchovi, CSc., za podnětnou spolupráci a pomoc při jejím vypracování.

Anotace

Cílem mé práce bylo popsat vliv osobnosti Alice Masarykové na rozvoj sociální péče v Československu. V první části práce jsem se zaměřil především na rodinné prostředí Alice Masarykové jako na významného formativního činitele jejího budoucího směřování. V druhé části práce se věnuji vlastní osobnosti Alice Masarykové, jejímu dětství, dospívání a intelektuálnímu zrání. Podstatnou část práce tvoří nastínění její činnosti v roli předsedkyně Československého červeného kříže a koncepce rozvoje tohoto sdružení. Závěr jsem věnoval Alici Masarykové a její roli první dámy, životu v exilu a celkovému zhodnocení jejího přínosu.

Klíčová slova

Alice Masaryková, Československý červený kříž, humanitární pomoc, sociální péče, sociální politika, ošetřovatelství, výchova ke zdraví, vzdělávání žen.

Annotation

The aim of this thesis was to describe the influence of Alice Masaryková's personality on a social care development in Czechoslovakia. The first part of the thesis is focused mainly on Alice Masaryková's family background as a significant formative agent of her future direction. The second part of the thesis deals with Alice Masaryková's personality itself, her childhood, puberty and intellectual maturity. A considerable part of the thesis is based on an outline of her activities as a chairwoman of the Czechoslovak Red Cross as well as a concept of this institution development. The conclusion is devoted to Alice Masaryková and her role of the First Lady, her life in exile and to a general evaluation of her positive contribution.

Keywords

Alice Masaryková, Czechoslovak Red Cross, humanitarian help, social care, social policy, nursing, health promoting upbringing, women education.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RODIČE ALICE MASARYKOVÉ	11
1.1 Charlotta Masaryková.....	11
1.2 Tomáš Masaryk.....	16
2 ALICE MASARYKOVÁ – DĚTSTVÍ A MLÁDÍ.....	21
3 UNIVERZITNÍ LÉTA	25
4 PEDAGOGICKÉ PŮSOBENÍ A LIGA PROTI ALKOHOLISMU.....	28
5 ALICE MASARYKOVÁ A ROZVOJ SOCIÁLNÍ POLITIKY	31
6 VĚZNĚNÍ V PRAZE A VÍDNI.....	33
7 VLIV ZAHRANIČNÍCH OSOBNOSTÍ NA ALICI MASARYKOVOU... ..	36
7.1 Henri Dunant.....	36
7.2 Nikolaj Pigorov.....	37
7.3 Florence Nightingalová.....	37
8 ALICE MASARYKOVÁ JAKO PRVNÍ PŘEDSEDKYNĚ ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE	39
9 KONCEPCE ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE PODLE ALICE MASARYKOVÉ	43
9.1 Vnitřní utváření spolku	45
9.1.1 Členové spolku	45
9.1.2 Časové rozvržení práce spolku.....	46
9.1.3 Organizační koncepce spolku – rozdělení kompetencí.....	47
9.1.4 Finanční zdroje spolků ČČK	48
10 POHOTOVOSTNÍ SBORY ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE.....	50
11 VÝCHOVA KE ZDRAVÍ	52
12 DOROST ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE	56
13 MÍR ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE	58

14	HLAVNÍ MEZINÁRODNÍ AKTIVITY ALICE MASARYKOVÉ	59
15	V ROLI PRVNÍ DÁMY REPUBLIKY	61
16	EXILOVÁ LÉTA A ZÁVĚR ŽIVOTA	64
	ZÁVĚR	66
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	68
	SEZNAM OBRÁZKŮ	70

ÚVOD

Tématem mé práce je Alice Masaryková a její vliv na rozvoj sociální práce v Československu. Výběr tohoto tématu vychází z mého dlouholetého zájmu o problematiku první republiky, která je dosud mnohými vnímána jako ostrov demokratických hodnot. Toto období, které bylo nuceno se vyrovnat s rozpadem rakousko-uherského mocnářství a ničivými následky prvního velkého válečného konfliktu vůbec - první světové války, však přesto klade vysoké nároky na budování koncepce sociální politiky nově založeného samostatného státu. Proto mě velmi zaujal život a odkaz ženy, která nikdy neváhala stát na straně sociálně slabých a znevýhodněných a snažila se o stabilizaci jejich hmotných poměrů. Touto ženou byla právě dr. Alice Masaryková, dcera prezidenta T. G. Masaryka a první promovaná doktorka filosofie na Univerzitě Karlově v Praze. Ve své funkci předsedkyně Československého červeného kříže, který vybudovala po vzoru rakouské pobočky a přizpůsobila duchu slovanství, vykonala neocenitelnou práci, která bude jistě kladně hodnocena i příštími generacemi. Stála u zrodu invenčního konceptu sociální péče, který se dotýkal mnoha sfér – od problematiky obětí válečných konfliktů, sirotek až po podporu dorostu a stárnoucích občanů. Její vizí bylo vytvoření demokratické společnosti postavené na masarykovském ideálu humanity. Plně si totiž uvědomovala, že kvalita společnosti se posuzuje právě podle toho, jak se dokáže postarat o své sociálně slabé a znevýhodněné občany. Její dílo si proto zaslouží velké ocenění a pozornost.

V první části práce jsem se rozhodl blíže věnovat rodinnému zázemí Alice Masarykové – odkazu jejího otce a matky, kteří ji svým intelektem a působením velmi ovlivnili a poskytli jí tak velký vklad pro budoucí směřování. Vycházel jsem i ze vzájemné korespondence Alice a její matky, která je dokladem jejich pevného rodinného vztahu a soudržnosti v dobách dobrých i zlých. Druhá část práce je věnována samotné Alici Masarykové, jejímu dětství, intelektuálnímu rozvoji na prvním dívčím gymnáziu a následným studiím na Karlově univerzitě. Třetí část práce se pak orientuje na její působení v roli předsedkyně Československého červeného kříže a podrobný

rozbor jeho koncepce. Závěr jsem věnoval jejímu působení v roli první dámy po smrti matky a na její život v emigraci v USA.

Při tvorbě práce jsem se snažil uplatnit metodu analýzy historické dokumentace a interpretačně-srovnávací přístup. Čerpal jsem převážně z domácích zdrojů, cennou oporu mi poskytly publikace předních historiků či filosofů, kteří pochopili již dávno význam potenciálu této osobnosti a snažili se s ním seznámit širokou veřejnost i mimo akademickou půdu.

Zajímavý materiál mi poskytly též vlastní vzpomínky Alice Masarykové, které reflektují její hluboké sociální citění, nezdojný optimismus a víru ve vítězství dobra a lidské stránky člověka.

Pevně věřím, že se mi v následujícím textu podařilo shrnout všechny podstatné události, které formovaly osobní i profesní život Alice Masarykové, a věrně vystihnout danou problematiku s přihlédnutím k dostupným zdrojům. Na základě zkušeností z práce s použitými literárními prameny se ale bohužel domnívám, že současná historická věda a ediční plány předních nakladatelství jsou odkazu této obdivuhodné osobnosti stále mnohé dlužny.

V letech 1948–1989 byl význam osobnosti Alice Masarykové z ideových důvodů potlačován. Proto jsem se rozhodl shrnout její přínos pro sociální péči v rámci Československého červeného kříže v této bakalářské práci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODIČE ALICE MASARYKOVÉ

1.1 Charlotta Masaryková

Charlotte Garrigue Masaryková, matka Alice Masarykové, se narodila 20. listopadu 1850 v americkém Brooklynu. Její rodina byla velmi dobře finančně situovaná. Otec Charlotty, Rudolf Pierre Garrigue, patřil k majitelům pojišťovny Germania a navíc vlastnil i prosperující obchod. Jeho kořeny sahaly až k francouzskému rodu, který díky svému náboženskému přesvědčení byl nucen odejít do Dánska, které se tak Rudolfovi Garrigue stalo domovem.

Matka Charlotty Garrigue, Lydia Whitingová, pocházela z chicagské rodiny. „*Její předkové – angličtí puritáni a členové přísně protestantské náboženské skupiny Otcové poutníci – připluli do Ameriky na první přistěhovalecké lodi Mayflower v roce 1620.*“¹ Právě proto náboženství sehrálo v případě výchovy malé Charlotty významnou roli a v jeho tendencích byla také formována její osobnost.

Charlottin kognitivní záběr byl poměrně široký. Mezi její největší záliby patřilo od raného dětství umění a živý byl především její zájem o hudbu. Jejím prvním životním snem bylo stát se klavírní virtuoskou. Proto v necelých 17 letech odjíždí na studijní pobyt do Lipska, kde se ubytuje v rodině Goringových. Bohužel však její láska ke klavírnímu umění s sebou přinesla v důsledku přílišného cvičení namožení vazů na ruce, které jí její sen znemožnily. Lipsko však zůstalo na dlouhou dobu místem jejích častých návštěv v rodině, která jí poskytla jako první zázemí mimo její vlast. Po návratu domů do USA se ale lásky k hudbě nevzdává. Kromě studia matematiky na tamější univerzitě věnuje svůj čas pedagogické profesi- alespoň vyučuje hru na klavír. Za zmínku stojí však její muzikologické studie věnované především Bedřichu Smetanovi, které byly vysoce hodnoceny ve své době i Zdeňkem Nejedlým.

¹ EMMERT, F. *Tomáš Garrigue Masaryk*. 1. vydání. Praha: Albatros Media, 2017, s. 42. ISBN 978-80-264-1599-2.

Jsou to právě tyto časté návštěvy v Lipsku v rodině Goringových, které Charlottě přináší osudové setkání s jejím životním partnerem, Tomášem Masarykem. Ten v této rodině často pobýval v souvislosti se svým působištěm na univerzitě v Lipsku, kde vedl přednáškový cyklus. Velmi mu imponovala tato vzdělaná dívka, která kromě hudebního nadání a zájmu o světové hudební dění uměla živě rozprávět o problémech filosofických, náboženských a sociologických a s níž se dalo diskutovat o hloubce a myšlenkách různých filosofických děl, o nichž Charlottiny vrstevnice neměly ani ponětí.² Jak Masaryk často s oblibou říkával, tato žena uměla Shakespearem opravovat Goetha a její unitářská víra byla náboženstvím pro všední život a odpovědnost za svět.

Traduje se, že při jedné z vyjížděk do přírody, které Goringovi často pořádali, spadla paní Goringová do vody a nebyť včasného zásahu Tomáše Masaryka by se bývala utopila. Je to právě tento živý dojem, který rozhodl u Tomáše Masaryka, aby se osmělil a požádal nadanou dívku Charlottu dopisem o ruku. V březnu roku 1878 tak uzavírají manželský svazek a odjíždějí po týdně společně do Vídně. Narodí se jim celkem pět dětí, z nichž čtyři se dožijí dospělosti: Alice (1879), Herbert (1880), Jan (1886), Eleanor (1890), která však předčasně umírá, a Olga (1891).

Místem jejich prvního společného pobytu po uzavření sňatku se stává nejprve Salmgasse, odkud později přesídlili do rušnějšího centra na Hauptstrasse. Charlotta podnícená tímto pobytem se začíná věnovat studiu českého jazyka, kterým prokázala svůj další nesporný talent, tentokrát lingvistický.

Je to právě studium českého jazyka, jehož Charlotta může plně využít v důsledku přestěhování do Prahy roku 1881. „*Čechy si oblíbila, a čím déle, tím více je milovala. Během let došla k přesvědčení, že to jsou právě Čechy, kde se sociální problémy rozřeší, poněvadž český lid je vzdělaný, má vysokou kulturu srdce...*“³ Tak vzpomíná Alice Masaryková na vztah své matky k českému prostředí.

Tomáš Masaryk v této době získává přístup do vědeckého světa na základě své sociologické studie *Sebevražda jako masový jev moderní civilizace*. Toto dílo, které

² LOVČÍ, R. *Korespondence J. Malárika s A. G. Masarykovou a K. Kramářem*. Plzeň: Vydáno vlastním tiskem autora, 2007, s. 21. ISBN neuvedeno.

³ MASARYKOVÁ, A. *Vzpomínám*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948, s. 16. ISBN neuvedeno.

bylo do němčiny přeloženo roku 1881, mu otevírá i brány na pražskou univerzitu. Charlotta má tak možnost působit aktivně v rozvoji tzv. *ženské otázky*, která ji s ohledem na její tehdejší celosvětový charakter velmi inspiruje. Nejinak je tomu u Tomáše Masaryka, který uveřejňuje sérii článků na toto téma v časopise *Naše doba*. V archivech nalezneme uloženo mnoho textů, jejíž autorkou je právě Charlotta Garrigue Masaryková. Tyto studie vznikaly až do roku 1904, kdy se v časopise *Naše doba* vytváří speciální rubrika nazvaná *Ženská otázka*. Charlotta do této problematiky jedinečným způsobem propojuje téma nejen stále aktuálnějšího volebního práva žen, ale i ženské zaměstnanosti a studijního rozvoje. Uvádí, že „*veškeré působení žen v rodině i v životě veřejném zůstane kusé a na nejmenší míru neobmezeno, pokud nebude jim přirknuto volební právo, pokud přímým vlivem nebude jim umožněno zasahovat do otázek veřejného života. Ženám třeba volebního práva tedy především k úplnému osamostatnění*“.⁴ Získání volebního práva představuje dle Charlotty základní podmínku ke splnění hlavních cílů doby v rozvoji ženské emancipace.

Za pozornost však stojí, že se společně se svým manželem Tomášem Masarykem shoduje na nutnosti zvýšení standardu materiálního vybavení domácností, v nichž ústřední topení či důkladné elektrické osvětlení osvobodí ženy od otrocké práce v nedůstojných podmínkách, na které byly dosud zvyklé. V souvislosti s ženskou otázkou však neopomíná zdůraznit nutnost zlepšení koncepce péče o děti nemanželské. Inspiraci nachází nejen v USA, ale např. i v Prusku a Austrálii. Významnou měrou však přispívá i k reformě tehdejšího občanského zákoníku, který otce považuje za hlavu rodiny, jemuž je žena společensky podřízena. Svou domácnost vede Charlotta jako řádná hospodyně a obětuje jí veškerý čas. Pro svou potřebu si vyhrazuje denně jen jednu hodinu vhodnou k četbě či odpočinku.⁵

Pražský pobyt přináší Charlottě kromě možností zkoumání teoretických východisek i příležitost propagace této problematiky prostřednictvím Vojty Náprstka na akcích *Amerického klubu dam*. Zde může veřejně pořádat osvětové přednášky a přispívat tak zároveň k postupnému rozvoji ženského školství. Podporuje i akce v ženské části

⁴ SKILLING, G. *Matka a dcera – Charlotta a Alice Masarykovy*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, 2001, s. 23. ISBN 80-902367-9-0.

⁵ SOBOTKA, R. *Charlotta Garrigue Masaryková*. Praha: Dobra a Fontána, 1999, s. 41. ISBN 80-86-179-33-8.

Sokola, neboť neopomíná zdůrazňovat kromě rozvoje kulturního i rozvoj tělesný. Vypracovává též koncept přednášek týkajících se velké osobnosti americké revoluce, která je neprávem v moderních vzdělaných kruzích opomíjena – Thomase Paina. Právě v jeho díle nalézají prvky moderního náboženství humanity, jehož hlavním poselstvím je konání veřejného dobra a nutnost osvobození žen od současných společenských podmínek. Ve vypjaté době tak poskytuje hrdě oporu svému muži, který se díky Hilsnerově aféře a otázce pravosti Rukopisů ocitá na pranýři tehdejší společnosti.

Co se týká politické orientace Charlotty Garrigue Masarykové, v roce 1905 vstupuje do Československé sociálně demokratické strany dělnické. Neznamená to však, že by podporovala marxistické hledisko třídního boje. Věnuje se spíše stranickému tisku a jeho distribuci a aktivně pomáhá sociálně slabým ze svých vlastních finančních zdrojů. Ani založení realistické strany, s níž je spojeno jméno jejího manžela, ji nepřiměje k přehodnocení její politické preference. Sociální strana je pro ni tou jedinou stranou, která uznává rovná práva všech lidí.

Do všech těchto aktivit zasáhne však osudově první světová válka, která jen prohloubí Charlottino latentní psychické onemocnění. Tomáš Masaryk je nucen roku 1914 společně s dcerou Olgou odejít do exilu a zároveň probíhá v jeho nepřítomnosti politický proces, ve kterém je veřejně označen za vlastizrádce, který podřívá autoritu rakousko-uherského režimu. V tomto důsledku rodina přichází i o finanční zázemí. Charlotta Masaryková se ocitá sama po boku svých tří dětí a je nucena čelit časté perzekuci ze strany rakousko-uherské monarchie. Je společně s rodinnými příslušníky trvale pod dohledem a nesmí opustit svůj byt. Těžce nese rovněž následné vídeňské uvěznění své dcery Alice roku 1915, které je umocněno ještě smrtí milovaného syna Herberta, nadaného malíře, který umírá na skvrnitý tyfus. K dosavadní tíživé situaci přistupuje častá srdeční slabost v důsledku fyzického vyčerpání, která společně se sklony k depresivnímu chování donutí Charlottu k pobytu v sanatoriu na pražském Veleslavíně, kde je bohužel časem zbavena i svéprávnosti. Zde jí také v tomto stavu po svém návratu z exilu a dokončení politické práce nachází v prosinci 1918 Tomáš Masaryk. Důsledek její choroby jí však po vzniku samostatného československého státu neumožňuje účastnit se aktivně role první dámy, a tak podniká pouze aktivity směřující k reformě ústavy v duchu tzv. ženské otázky a učiní tak rozhodující krok pro

zrovnoprávnění postavení ženy ve společnosti. V roce 1923 se k zdravotním komplikacím Charlotty přidává mozková mrtvice a postupná paralýza. Dne 13. května 1923 Charlotta Masaryková umírá na prezidentském zámku v Lánech. Její dcera Alice tak přebírá definitivně roli první dámy a stojí po boku svého otce jako důstojná náhrada ženy, která Tomáši Masarykovi ujasnila smysl jeho životního směřování a cíl politických aktivit. V celkovém hodnocení jejího odkazu je nutno zmínit především i roli, kterou sehrála při humánní výchově svých dětí. Zejména Alice čerpala z jejího intelektuálního odkazu a výchovných metod, které se později snažila aktivně uplatnit ve své sociálně-politické koncepci vývoje moderní společnosti. V sociálně-zdravotní sféře ji ovlivnil zejména matčin apel na dodržování hygienických zásad, čistoty a pořádku, které jsou pro život člověka nezbytné a které byly vždy v rodině Masarykových dodržovány.⁶

Obrázek 1: Charlotta Masaryková

Zdroj: Wikimedia⁷

⁶ FISCHEROVÁ, I. J. *Charley Garrigue-Masaryková*. Praha: Lidová tiskárna, 1935, s. 47. ISBN neuvedeno.

⁷ Wikimedia Commons. *Charlotta Garrigue* [online]. 2008 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Charlotta_Garrigue.jpg

1.2 Tomáš Masaryk

Tomáš Masaryk se narodil 7. března roku 1850 v Hodoníně. Byl pokřtěn jménem Tomáš, které má pro jeho život a veřejné aktivity symbolický význam. Odkazuje nejen k apoštolu Tomášovi, který vkládá ruku do ran bolavého světa a snaží se ho vyléčit, ale i k filosofu Tomáši Akvinskému, který propojuje otázku víry a rozumu. Ve všech těchto aspektech jako by bylo zachyceno poslání jeho života.

Masarykův otec Josef pocházel ze Slovenska a pracoval jako panský kočí, později šafář na císařských statcích. Vzhledem k jeho povolání byla rodina nucena často měnit místo svého pobytu, a tak malý Tomáš poznává postupně kromě rodného města i Mutěnice, Čejč a především Čejkovice, ke kterým se váže mnoho jeho raných vzpomínek z dětství. Matka Tomáše Masaryka, Tereza Kropáčková, měla kořeny německé a pracovala jako panská kuchařka ve službách vrchnosti. Do manželství s Josefem Masarykem tak přináší jistou intelektuální a společenskou převahu. Je to právě ona, která klade důraz na to, aby Masaryk dosáhl v životě jistého postavení, a proto se mu snaží dopřát systematického vzdělání. Zprvu však zvítězí přání otce, který rozhodne o tom, že mladý Tomáš bude dán do učení na zámečnicka ve Vídni, později na kovářské řemeslo, ve kterém Masaryk nachází jisté uspokojení, a ještě v pokročilém věku se rád pochlubí, že umí ukovat podkovu.

Významnou roli v otázce osobnostního rozvoje Tomáše Masaryka však kromě matky sehraje především čejkovický kaplan František Serafínský Satora, vášnivý kazatel a společenský kritik. Ten před Masarykem otevírá nejen svět knih a vzdělání, ale i problematiku rozporuplnosti života a nutí tak svého mladého svěřence položit si základní otázku, jak Bůh řídí náš život a svět. V roce 1861 nastupuje Masaryk na II. německé státní reálné gymnázium v Brně. Ze studií je však pro odmítnutí účastnit se povinné zpovědi vyloučen. V této době je však již podporován rodinou policejního ředitele le Monniéra, v jehož intelektuálním salonu se seznamuje s politickými a sociálními problémy své doby. Franz le Monnier je později jmenován policejním prezidentem a přeložen do Vídně, kde Masaryk dokončuje studia na akademickém gymnáziu a kde roku nastupuje na vídeňskou univerzitu. Zde se setkává s další osobností, která ho významně ovlivní v jeho filosofickém smýšlení – bývalým

dominikánem Franzem Bentanem. Masaryk se stává nadšeným obdivovatelem odkazu antické filosofie, což se později odrazí v jeho disertační práci na téma platonského pojetí nesmrtelnosti duše.

Roku 1876 přijíždí Masaryk jako absolvent vídeňské univerzity do Lipska, aby si zde rozšířil získané vědomosti na tamější univerzitě a poslechl si přednášky o psychologii od prof. Wundta. Jako milovník Goetha a Schillera obdivuje toto prostředí, a proto se zde i ubytuje v rodině vdovy Goringové. Prostřednictvím dcery paní Goringové Hedviky zde potkává svou osudovou ženou Charlottu. Je okouzlen nejen půvabem, ale i kultivovaností a duševní ušlechtilostí této emancipované Američanky a i po letech v hovorech s Karlem Čapkem na ni vzpomíná: „*Zevnějškem byla krásná, měla výbornou hlavu, lepší než já, charakteristické je, že milovala matematiku.*“⁸ V srpnu téhož roku se s ní proto zasnoubí a odjíždí do Vídně, kde dokončuje svou habilitační práci na téma *Sebevražda jako masový jev moderní civilizace* (1879), která mu zajistila odborný věhlas a popularitu. Analyzuje zde problematiku sebevraždy jako sociálního jevu, který se snaží popsat nejen z hlediska sociologického, ale i psychologického, filosofického a historického. Dochází k poznání, že je nutno vytvořit novou koncepci náboženství založeného na návratu k pravé zbožnosti a vyšších ideálech humanitních jako protiváhy titánství moderního člověka. Vyslovuje tak zároveň potvrzené své původní teze o vzájemné souvislosti náboženství a morálky. Po obhájení titulu docenta vídeňské univerzity vyučuje dokonce bez nároku na poskytnutí platu a věnuje se ve volném čase doučování studentů. V roce 1882 přichází nabídka k pobytu na pražské univerzitě, která se tohoto roku rozdělila na českou a německou část císařským výnosem. Tato nabídka přichází v době nelehké finanční situace manželů Masarykových, do které se jim narodí ještě dvě děti – Alice a Herbert. Masaryk tedy nabídku přijímá a v době konání letních prázdnin se roku 1882 přestěhuje i s rodinou z Vídně do Prahy.

Období Masarykova raného pražského pobytu je spojeno především s několika zásadními společensko-politickými aktivitami v jeho životě. První aktivita se týká založení intelektuálního časopisu *Atheneum*, kde také Masaryk poprvé vznese

⁸ ČAPEK, K. *Hovory s TGM*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 83. ISBN 80-202-0170-X.

požadavek na přezkum pravosti *Rukopisů královedvorského a zelenohorského*. Tyto Rukopisy byly nalezeny mezi lety 1816 až 1819 badateli Václavem Hankou a Josefem Lindou. V návaznosti na kritiku Josefa Dobrovského či Josefa Jungmanna uveřejňuje Masaryk ve své intelektuální revui kritiku českého historika Jana Gebauera, v jehož časopise *Čas* Masaryk též publikuje. Ve spolupráci s dalšími odborníky se podaří nakonec dokázat, že tyto Rukopisy jsou pouhými zručnými padělkami. To vzbudí zejména v řadách české společnosti značnou nevoli, neboť se tato díla měla v dobách rakousko-uherské monarchie stát pilířem k národnímu sebeurčení. Masarykův zásah tak zabrání zejména tomu, aby naše národní historie a etos byly postaveny na nereálných základech. Druhým významným milníkem v životě Masarykově byla pak kromě účasti na procesu s domnělými zrádci v tzv. záhřebském procesu v roce 1909 účast na *Hilsnerově aféře*. Jednalo se o případ údajné rituální vraždy, za kterou však Masaryk od začátku tušil projev dobového antisemitismu, a proto žádal o důkladnou revizi celého procesu. Následkem toho se stal terčem obrovské vlny nenávisti, která ho donutila nejen přerušit přednášky na univerzitě, ale i uvažovat o emigraci do USA, kterou mu nakonec rozmluví právě jeho žena Charlotta. Jeho osobní angažovanost v celé aféře má však rozhodující vliv na osvobození veřejnosti od rituální pověry.

V roce 1900 zakládá vlastní Českou stranu lidovou, později pokrokovou. Jako poslanec vídeňského parlamentu přichází např. s požadavkem zřízení další české univerzity se sídlem v Brně. V rámci svých studijních pobytů navštíví USA, realizuje tři cesty do Ruska, které se později staly podkladem pro jeho monumentální dílo „*Rusko a Evropa*“, které postihuje „*společenské problémy předválečného Ruska, duchovní stav a ideová východiska jeho kultury*“.⁹

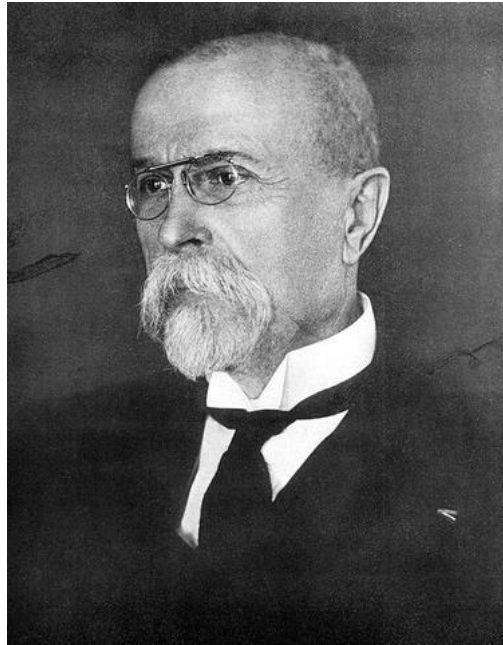
Po vypuknutí 1. světové války dochází Masaryk stále více k názoru, že současná politická a sociální situace Rakousko-Uherska je nadále neudržitelná, a odchází proto se svou dcerou Olgou do exilu. Zde se mu podaří kromě formování československých legií získávat postupně podporu významných státníků pro vznik samostatného československého státu. Nejprve vedl rozsáhlá diplomatická jednání v Ženevě, později po boku svého žáka a blízkého spolupracovníka dr. Edvarda Beneše ve Francii, aby se

⁹ EMMERT, F. *Tomáš Garrigue Masaryk*. 1. vydání. Praha: Albatros Media, 2017, s. 62. ISBN 978-80-264-1599-2.

nakonec roku 1917 po svém předchozím pobytu v Londýně usadil v Rusku. Velkým triumfem se však stalo až spojení s americkým prezidentem Wilsonem, u kterého nachází podporu v podobě vyhlášení tzv. *čtrnácti bodů*, které stanovovaly mírové podmínky mezi jednotlivými mocnostmi a které zároveň uznaly existenci samostatného československého státu a právo na jeho sebeurčení. V následné *Washingtonské deklaraci* z května roku 1918 nalezneme již plně shrnuté představy o uspořádání nově vzniklého samostatného státu.

Tomáš Masaryk byl dne 14. listopadu 1918 zvolen prvním československým prezidentem. Z USA odjíždí 20. listopadu v den ženiných narozenin do své vlasti. Zde ji nachází ve špatném zdravotním stavu, poznamenanou válečným obdobím útisku a zcela zbavenou svéprávnosti. V roce 1919 se podílí na založení druhé české univerzity se sídlem v Brně, která byla později pojmenována po svém zakladateli. V roli prezidenta podporuje aktivity směřující k pevnějšímu ukotvení Československé republiky na úrovni mezinárodní. Pozorně sleduje i vývoj domácí a zahraniční politiky. Je iniciátorem realizace změn v dosavadním ústavním uspořádání a získávání pravomoci odvolávat vládu jako celek včetně jednotlivých ministrů.

Do čela státu je zvolen celkem čtyřikrát, naposledy roku 1934. Kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu je nucen však již v roce 1935 abdikovat. Umírá 14. září 1937 po těžkém zápalu plic na zámku v Lánech. V jeho osobnosti tak ztrácí republika platónský ideál moudrého vládnoucího filosofa a symbol muže, který bude v našich dějinách vždy vnímán jako symbol *prezidenta Osvoboditele*.

Obrázek 2: Tomáš Masaryk

Zdroj: Wikimedia Commons¹⁰

¹⁰ Wikimedia Commons. *Tomáš Garrigue Masaryk 1925* [online]. 2008 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tom%C3%A1%C5%A1_Garrigue_Masaryk_1925.PNG

2 ALICE MASARYKOVÁ – DĚTSTVÍ A MLÁDÍ

Alice Masaryková se narodila 3. května 1879 ve Vídni. Její otec v této době přednáší na vídeňské univerzitě. Zde se také narodí roku 1880 její bratr Herbert. Z vídeňského pobytu si Alice poději vybaví pouze jedinou vzpomínku na okamžik, kdy jako dvouletá holčička seděla na kraji strže a v ruce držela posolený suchý chléb. V souvislosti s otcovým umístěním na české části Karlo-Ferdinandovy univerzity se rodina stěhuje roku 1882 do Prahy. Tříletá Alice se začíná učit česky, neboť „v rodině se doposud hovořilo především anglicky a německy a čeština si v životě dětí T. G. Masaryka teprve pozvolna vydobývala své místo“.¹¹ Příklon k angličtině, mateřskému jazyku její matky Charlotty, však stále můžeme zaznamenat z rodinného oslovení Alice Elis či Eliska. Masaryk byl při výběru jména inspirován hlavní hrdinkou tehdy populárního románu Mučednice z Tillbury.¹² Ve své době byl jeho oblíbenou četbou, Alici se však tuto knihu nikdy nepodařilo dohledat.

Velký význam v jejím raném rozvoji sehrává nesporně fakt, že pocházela ze silně intelektuální rodiny, která v jejím vzdělávání zdůrazňuje význam jazyků, literatury, hudby a umění. Zejména její matka v ní podněcuje lásku k hudbě a botanice. Pod jejím vedením se Alice učí i hrát na klavír a zakládá si svůj první herbář. Zdůrazňuje se zde i velký význam náboženství, každý den je dětem předčítán úryvek z Bible a do rodiny dochází i známý kazatel Jan Karafiát, který později proslul spíše jako autor legendární knihy pro děti Broučci. Zajímavostí je, že všechny Masarykovy děti ovládají hru alespoň na jeden hudební nástroj. Klade se zde však také důraz na rozvoj tělesný, a tak jsou děti posílány často do hnutí Sokol, kde si postupně osvojují nejen znalost sportovních her, ale i lásku k přírodě. Alice tak ráda vzpomíná na chvíle prožité na Moravě a na Slovensku, kde se seznamuje s místním folklorem, ale především na okamžiky u svých prarodičů v Hustopečích. V rodinném prostředí se také vyžaduje dodržování přesného denního režimu, zásad slušného stolování a chování, zákazu alkoholu a tabáku.

¹¹ SKILLING, G. *Matka a dcera – Charlotta a Alice Masarykovy*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, 2001, s. 15. ISBN 80-902367-9-0.

¹² SOBOTKA, R. *Charlotta Garrigue Masaryková*. Praha: Dobra a Fontána, 1999, s. 53. ISBN 80-86-179-33-8.

Již od dětství vnímá Alice velmi intenzivně vzájemnou úctu a respekt mezi rodiči stejně jako jejich angažovanost v otázkách sociálních. Velmi ráda s matkou jako malá navštěvuje přednášky Amerického klubu dam v domě U Halánků. Jak vzpomíná ve svých pamětech: „*V Dámském klubu se konaly různé přednášky. Otec tam také několikrát promluvil o studiu děl básnických. Tyto přednášky, společná práce otce matky, vyšly později knižně.*“¹³ Snad právě tyto vzpomínky v ní iniciují později zájem o boj za práva sociálně slabých a znevýhodněných. Jelikož její matka Charlotta měla velmi přísný výchovný režim, snaží se dětem dopřát co nejvíce svobody v jejich rozhodování a volbě volnočasových aktivit. Všechny děti Masarykových se snažily vyrovnat svým rodičům a být veřejně prospěšné. Zároveň však jako by v nich převládal jistý mýtus, že své životy musí za života rodičů i po jejich smrti zcela zasvětit jejich památce a prosazování jejich odkazu.¹⁴ To je případ i Alice, která si života rodičů cení často více než svého vlastního, jak sama přiznává. Děti však podědily též četné umělecké a intelektuální sklony. Za zmínku stojí i fakt, že zatímco potomci ženského pohlaví jeví spíše silné sklony k racionalitě, mužští potomci naopak k světu umění.

Svou pouť za vyšším vzděláním zahajuje Alice v přípravné třídě Vyšší dívčí školy v Praze. Jednalo se o studium soukromé, které bylo určeno pouze dívkám a tvořilo ekvivalent k prvním ročníkům dnešních základních škol. Alice si zde velmi oblíbila svou učitelku Boženu Šámalovou, která byla sestrou pozdějšího kancléře Přemysla Šámala. V rámci přípravné třídy, ve kterých jsou konány také ruční práce, má možnost poznat ženu, která ji velmi ovlivnila - Marii Riegrovou, dceru Františka Palackého: „*Krásný člověk velké kultury literární a hudební, které se jí dostalo v prostředí rodiny Palackých. Vidím ji před sebou, s hladce přičesanými vlasy, jasným obličejem a s klidnými pohyby... Pěkný vzor ušlechtilé české hospodyně, která dokonale vládne jehlou, háčkem i dráty na pletení a miluje knihu a přírodu.*“¹⁵

V souvislosti s přestěhováním rodiny do Tomášské ulice na Malé Straně začíná Alice navštěvovat měšťanskou dívčí školu. Vyučování zde bylo koncipováno od osmi

¹³ MASARYKOVÁ, A. *Dětství a mládí*. Pittsburgh: Masaryk Publications Trust, 1960, s. 25. ISBN 60-53177.

¹⁴ KOSATÍK, P. a M. KOLÁŘ. *Jan Masaryk – pravdivý příběh*. 3. přepracované vydání. Praha: Mladá fronta, 2016, s. 19. ISBN 978-80-204-4346-5.

¹⁵ MASARYKOVÁ, A. *Dětství a mládí*. Pittsburgh: Masaryk Publications Trust, 1960, s. 43. ISBN 60-53177.

hodin do dvanácti, a to s výjimkou středy a soboty, kdy se vyučování nekonalo. Středa byla proto vyhrazena na docházku do hodin náboženství, neděle pak na bohoslužby v nedalekém gotickém kostelíku u sv. Klimenta. Po vyučování se čas soustředil především na hodiny jazyků a hudby. Na základě návštěv Amerického klubu dam začíná do rodiny docházet Božena Puklová. Svou kariéru začala jako operní zpěvačka, a tak přichází do rodiny Masarykových interpretovat árie české a světové hudební scény. Své uplatnění však nachází i v kroužku dam soustředěných kolem české buditelky Elišky Krásnohorské. Ta právě zakládá spolek Minerva, jehož primárním cílem bylo založení dívčího gymnázia v Čechách a soustředění energických a schopných žen. Tento projekt je finančně založen na členských příspěvcích, městských subvencích a výtěžcích z bazarů. Alice již od svých osmi let žije svým snem stát se lékařkou, proto v návazném studiu na gymnáziu spatřuje vhodný prostředek k jeho dosažení. Jelikož nebylo od začátku jednoduché sehnat žákyně do druhé třídy čerstvě založené Minervy, přichází Božena Puklová k Charlottě Masarykové s návrhem, aby se jednou z těchto žákyň stala Alice. Ta nadšeně souhlasí, matka však váhá, dokud se k celé záležitosti nevyjádří ještě otec. Ten je však v této době ve Vídni, proto se Alice rozhoduje bez dalšího čekání a na druhý den se stává nadšenou žačkou tohoto prvního dívčího gymnázia. Zde získává ucelené vzdělání, navazuje přátelské vztahy a setkává se s mnoha inspirativními osobnostmi v řadách profesorů. Nejvíce však vzpomíná na profesora řečtiny Jana Zemana, což potvrzuje její zájem o odkaz antické kultury: „*Vidím ho před sebou, procházejícího se pevným krokem před první lavicí. Byl vysoký, s bradou krátce ustřiženou, tak jak je na vázách vyobrazován Ajax. Knihu držel vysoko a díval se do ní, pak pohledem přelétl žákyně a zahleděl se vzhůru, jakoby do dálky, a zase se vrátil ke knize. Pamatuji si, jak s dojetím líčil loučení Hektora s Andromachou.*“¹⁶

Dle líčení spolužaček byla Alice v době svého studia na Minervě dívkou vynikající zejména humorem, ráda se věnovala tenisu, plavání a cyklistice. Již v této době dokázala velice živě diskutovat o problematice alkoholismu a negramotných obyvatel. Roku 1898 skládá písemnou maturitní zkoušku na Akademickém gymnáziu v Praze.

¹⁶ MASARYKOVÁ, A. *Dětství a mládí*. Pittsburgh: Masaryk Publications Trust, 1960, s. 83. ISBN 60-53177.

Žákyně Minervy totiž nemohly skládat tuto zkoušku na svém gymnáziu kvůli nařízení školských úřadů. Písemná část vlastní maturitní zkoušky se skládala z češtiny, řečtiny, latiny, němčiny a matematiky. Ústní část pak shrnovala učivo ostatních gymnaziálních předmětů. Alice tak získává konečně požadovaný předpoklad k pokračování studia na Lékařské fakultě UK.

Obrázek 3: Alice Masaryková

Zdroj: Wikimedia Commons¹⁷

¹⁷ Wikimedia Commons. *Alice Masaryková* [online]. 2017 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Masarykova-Photo.jpg>

3 UNIVERZITNÍ LÉTA

Roku 1898 nastupuje Alice jako jediná žena na Lékařskou fakultu UK. V její prospěch hraje především příznivá situace, která žákyním Minervy umožňovala hospitovat na filosofické a lékařské fakultě. Důležitou roli sehrál však především fakt, že již od roku 1897 se mohly i ženy stát posluchačkami všech c. k. univerzit. Alice se však od začátku studia potýká s vnitřními názorovými rozpory. V medicíně spatřovala zpočátku přínosné povolání, které bude naplňovat její vnitřní touhu pomáhat potřebným a pomůže jí rozvinout ženskou část její osobnosti. V průběhu studia však stále více vnímá pouze jeho materialistický ráz. Přesto však léta strávená na této fakultě jsou pro Alici jistým přínosem, jak dokládají její stále živé vzpomínky na první provedenou pitvu: „*Velikou zkušeností byla první pitva. Mladý hoch – utonulý – sloužil studentům k studiu anatomie. Byla jsem rozechvěna, když jsem nožikem (nebyl dost ostrý) učinila podélný řez kůží.*“¹⁸ I přes její velký zájem o obor, zejména o histologii a botaniku, své studium za rok poté ukončuje. Vzniklo mnoho hypotéz o tom, co sehrálo rozhodující roli v jejím rozhodnutí, teprve po letech Alice veřejně připouští, že za vším stály její zrakové obtíže. Ty ji podle jejího názoru vyřazovaly jako dívku ze společnosti a bránily jí navazovat kontakty s chlapci. Částečně i tento prvek ješitnosti sehrál jistou roli. Nutné je však podotknout, že kromě této okolnosti byla nucena neustále se konfrontovat se statutem mimořádné posluchačky fakulty, který byl spojen s despektem ze strany profesorského sboru, který se projevoval i volbou triviálních zkušebních otázek. Studentky dále nemohly skládat řádné zkoušky, pouze kolokvia. To Alici přivádí ke kroku zapsat se paralelně na Filosofickou fakultu UK, kam nakonec přechází roku 1899. Hlavním těžištěm jejího zájmu se stávají obory historie, sociologie a filosofie v návaznosti na studijní oblasti, které byly v její rodině často diskutovány. Dochází nejen na přednášky svého otce věnované sociologické problematice, ale též na hodiny profesorů Gebauera, Pekaře či Golla. Zatímco prostředí lékařské fakulty vnímala jako domácí, filosofická fakulta jí nikdy k srdci nepřirostla, což se později projevilo i na její obtížné cestě k poznání historických věd. Téma její disertační práce je víc jak příznačné pro pozdější směřování Magna Charta aneb *Vznik a význam Velké charty*

¹⁸ MASARYKOVÁ, A. *Dětství a mládí*. Pittsburgh: Masaryk Publications Trust, 1960, s. 120. ISBN 60-53177.

svobod, dané Janem Bezzemkem r. 1215. Roku 1903 obhájuje titul doktorky filosofie a zařazuje se tak do malé množiny žen, které tento titul obhájily. Z dětí manželů Masarykových pouze Alice získává vysokoškolské vzdělání. Svá dosavadní akademická studia si však dále prohlubuje pobytem na univerzitě v Lipsku a v Berlíně, kde se věnuje oborům ekonomie a sociologie, tolik potřebným pro reálné vnímání společenského dění. Ačkoliv jako její otec vystudovala nakonec filosofii a sociologii, nebyla nikdy na rozdíl od něj tolik literárně činná. Zájem publikovat ustoupil zájmu péče o druhé.¹⁹

V průběhu studentských let na filosofické fakultě se Alice stává členkou ženského spolku nazvaného Slávia. Ten vzniká roku 1900 a má charakter řečnicko-literárního sdružení. Mezi nosná témata sem patří otázka postavení žen v současné společnosti, jejich volebního práva a diskutuje na svou dobu novátorské otázky typu nutnosti dodržování celibátu učitelek či problematiku nelegální prostituce. Alice zde získává mnoho osobních kontaktů, které později využije pro svou veřejnou činnost. Jedním z důležitých impulzů je však vystoupení jejího otce Tomáše Masaryka na téma alkoholismu v současné společnosti. Alkohol v této době představuje velké zdravotní a morální riziko, neboť téměř 60 procent českých rodiček bylo závislých na této látce, která se stávala příčinou dětské úmrtnosti po porodech. Jedním z významných odborníků, kteří přednášeli na toto téma, patřil muž, který se stal později životní láskou Alice Masarykové. Jednalo se o očního lékaře dr. Oskara Fröhliche, se kterým ji seznámil její otec v době svého vídeňského pobytu a doporučil ho jako předního odborníka na její oční vadu. Dr. Richard Fröhlich se tak stává jejím ošetřujícím lékařem a mezi ním a mladou Alicí vznikne záhy krátkodobý vztah. Alice nedokáže bohužel naplno projevit svůj cit, takže i ze strany dr. Fröhliche je vzájemný vztah chápán spíše jako přátelský. Mladá žena, zmítaná protichůdnými pocity, se rozhodne nakonec odjet na studijní cestu do Spojených států a s dr. Fröhlichem si pouze dopisovat. Ten však po určité době přestane Alici na její dopisy odpovídat. Do celé záležitosti proto vstupuje Charlotta Masaryková, která dr. Fröhliche důrazně žádá, aby se s Alicí oženil. Je velmi znepokojena jejím psychickým stavem v době návratu z Ameriky. V okamžiku, kdy

¹⁹ LOVČÍ, R. *Korespondence J. Malárika s A. G. Masarykovou a K. Kramářem*. Plzeň: Vydáno vlastním tiskem autora, 2007, s. 3. ISBN neuvedeno.

Alice zjišťuje tuto intervenci ze strany matky, sama dobrovolně svůj vztah s dr. Fröhlichem ukončuje. Tato životní zkušenost Alici ovlivnila natolik, že od této doby se již nesnaží navazovat další vztahy a rozhodne se věnovat pouze své profesní kariéře.

Alice záhy dostává zajímavou nabídku prostřednictvím Mary Elzy McDowellové, americké socioložky a sociální aktivistky ke studijnímu pobytu v Chicagu. Tato dáma působí též jako ředitelka Settlement House, tedy volně přeloženo centra sociálních služeb. Alice zde poznává detailněji problematiku sociální péče a zároveň i mnoho osobností s ní spojených – mimo jiné svou blízkou budoucí spolupracovnici Jane Addamsovou. Od roku 1904 do roku 1905 pobývá v oblasti chicagského předměstí Town of Lake poznamenaného kouřem a zápachem z jatek. Zde také poznává amerického spisovatele Uptonu Sinclaira, který sbírá materiál pro svou slavnou knihu *Džungle*. Zájem Alice je však stále více upřen na otázku sociálních podmínek migrantů a jejich obtížné asimilace s americkým prostředím. Formovala zde též *„literární kroužek vzdělaných českých žen, působila jako poradkyně nejen české, ale i slovenské imigrantské komunity a pracovala s chlapeckým klidovým klubem metoucím silnice a aleje v susedství.“*²⁰ Své dosavadní zkušenosti z Chicaga velmi působivě shrnuje do souboru článků nazvaných *Američané v Chicagu*. Mezi její další zájmy patří studium příčin rozvoje tuberkulózy v oblasti Clevelandu a New Yorku a návštěvy mladistvých zločinců. Aktivně přednáší na téma rozvoje sociální a penologické péče a pořádá osvětové besedy pro ženy včetně zdůraznění aspektu všeobecného volebního práva. Poznává tak problematiku sociálních problémů dělnické třídy, o kterou se živě zajímal již její otec, a již v této chvíli uvažuje o vybudování efektivního sociálního zařízení po návratu domů. Sociální práce se tak pomalu, ale jistě stává jedním z hlavních posláních jejího budoucího směřování.

²⁰ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková*. 1. vydání. Praha: FFUK, 2008, s. 64. ISBN 978-80-7308-189-8.

4 PEDAGOGICKÉ PŮSOBENÍ A LIGA PROTI ALKOHOLISMU

Americký pobyt Alici velmi fyzicky vyčerpával, takže se po svém návratu věnuje odpočinku. Záhy zjišťuje, že realizace jejího snu o vytvoření sociálního zařízení v domácích podmínkách bude představovat dlouhodobý proces. V návaznosti na zkušenosti získané z práce s mládeží nastupuje proto v roce 1906 nejprve jako pedagog v Českých Budějovicích na tamějším dívčím lyceu, od roku 1910 pak v Praze na lyceu holešovickém. Tento typ škol je však v porovnání s klasickým gymnaziálním studiem považován za nižší formu středoškolského vzdělání a rovněž platnost maturitní zkoušky z tohoto lycea nebývala rovnocenná s jinými typy škol. Alice zde vyučuje zeměpis, historii, němčinu a pedagogickou propedeutiku. Zajímavostí je, že koncepce jejích přednášek v sobě kromě osnov učiva zahrnuje i praktické poznatky využitelné v běžném životě – psychohygienu, zásady racionální výživy, problematiku závislosti na alkoholu a především základy filosofického smýšlení jako odraz pro postupný duchovní rozvoj žen. U dívek rozvíjí rovněž smysl pro chápání umění, zdůrazňuje význam krásy lidského těla a sportu, mimo výuku organizuje též literárně-dramatický kroužek. Žákyně ji vnímají jako velmi charismatickou osobnost, která na jedné straně dokáže být velmi kritická k sobě i ostatním, na druhé straně však velmi empatická a vždy pozitivní. Jak často při svých hodinách Alice zdůrazňovala, právě proto, že český národ je národem menší, musí být jeho obyvatelé velcí svým duchem a kulturním rozhledem. Právě v době svého působení v jižních Čechách se Alice velmi zajímá o problematiku alkoholové závislosti a účastní se různých seminářů na toto téma. Neváhá proto odcestovat i do Švédska, kde se organizují zajímavé konference. Rejstřík jejích činností v této době je však ještě bohatší – působí jako asistentka v těšínském a kroměřížském zařízení pro choromyslné, stává se členkou a později místopředsedkyní Abstinenční ligy a zakládá pro děti a dorost biblický kroužek, který zdůrazňuje význam křesťanské etiky v běžném životě člověka. Vyzdvihuje zde význam kritického myšlení a své sympatie získává i díky odporu vůči zastaralým klerikálním názorům. V seminářích pro učitele a v dělnických klubech přednáší o připravovaných člancích k tématu boje proti alkoholismu a aktivně zdůrazňuje význam jeho škodlivosti pro člověka. Jako členka Ženského klubu českého, který byl založen již v roce 1903, přináší řadu podnětů pro

osvětovou činnost v této oblasti. Navrhuje, aby do předmětů vyučovaných na učitelských ústavech byla zařazena povinně část o tzv. abstinentském vyučování, dále aby učitelé somatologie a hygieny poučovali důsledněji a aktivněji žáky o významu abstinence a pořádali různé prázdninové protialkoholní semináře. V návaznosti na tyto reformy vzdělávacího systému akcentuje rovněž otázku vydání nových učebnic, které by plně reflektovaly dosavadní poznatky z biologie a hygieny a vytvářely tak pilíř pro postupný rozvoj výchovy abstinentské na učitelských ústavech. Bohužel však rakousko-uherský režim není příliš nakloněn těmto reformám, které nejsou z jeho hlediska tendenční, a tak celý koncept postupně upadá v zapomnění. Proto se Alice upíná alespoň k přednáškám na téma ženské abstinence.

Její osvětová činnost se však v této době nezakládá pouze na přednáškách a seminářích či přímé sociální práci v zahraničí, ale i na četné publikační činnosti. Zmínil bych zde dvě literární aktivity z dob jejího působení v jižních Čechách, které ve své době přispěly nejen k podpoře rozvoje ženské emancipace, ale i k pochopení světa jedinců s postižením. Do časopisu *Naše doba*, který je neodmyslitelně spojen s osobností jejího otce, přispívá Alice řadou článků o první Američance, která otevřela lékařskou fakultu ženám – Elisabeth Blackwellové. Na jejím životním příběhu dokazuje, že i žena může dosáhnout plnohodnotného akademického vzdělání a činit pokroky ve vědě. Doslova fascinována memoáry Hellen Kellerové, která byla od narození slepá a hluchoněmá, vytváří pod pseudonymem Jan Skála její biografii, ve které plně zdůrazňuje, že i člověk s handicapem si může nalézt své místo a uplatnění ve společnosti, pokud je dostatečně motivován a podporován svým okolím. Každému, kdo se chce stát vzdělaným, musí být totiž dána stejná příležitost k vlastnímu rozvoji. V návaznosti na odsudek praktik starověkých států ve vztahu k jedincům s postižením zdůrazňuje význam moderního státu, který bude slabé jedince ochraňovat a poskytovat jim oporu v jejich rozvoji a pozdějšímu sociálnímu uplatnění. To je dle Alice jedno z poslání, které je nutno v moderní době uplatňovat.

Dále se věnuje překladům článků světových autorů o Horaci Mannovi, na jehož tvorbu byla upozorněna svou matkou Charlottou. Horace Mann představuje moderního amerického myslitele, který je výrazně pokrokový a zdůrazňuje význam vzdělání pro co největší počet amerického obyvatelstva. Stojí u zrodu tzv. létacích škol, které pořádaly

vzdělávací kurzy s renomovaným pedagogickým sborem a přispívaly tak ke kultivaci americké populace. Alice obdivuje jeho aktivity v tomto směru a jistě i pro ni se stává jeho odkaz potvrzením vlastní teorie o významu vzdělání ve společnosti. Českou odbornou literaturu obohatila rovněž o překlad díla Na úsvitě radikalismu od J. Bowlese Dalyho. Kniha vyšla roku 1910 a popisovala vznik a rozvoj strany radikálů v Anglii.

5 ALICE MASARYKOVÁ A ROZVOJ SOCIÁLNÍ POLITIKY

Významnou úlohu sehrála Alice Masaryková v oblasti rozvoje sociologického bádání u nás. V návaznosti na své bohaté praktické zkušenosti ze zahraničí i z domova se stala v roce 1911 zakládající členkou sociologického semináře na půdě české univerzity. Jednalo se o tzv. Sociologickou sekci, ve které spolupracuje mj. s dr. Edvardem Benešem či Břetislavem Foustkou. Ze spolků sehrálo klíčovou roli i Sdružení akademicky vzdělaných žen. Tento seminář měl dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část byla představována právě dr. Foustkou, který ve svých hodinách přednášel o sociologii obecné, včetně vymezení základních pojmů užitých v oboru. Praktickou sekci vede Alice Masaryková, která posluchačům fakult přednáší o problematice závislosti na alkoholu, onemocnění tuberkulózou, prostituci či bytové otázce. Ve svých lekcích propojuje získané vědomosti z psychologie, historie, pedagogiky a literatury a stojí tak u zrodu sociologie jako vědního oboru, který v této době ještě není plně etablován. Důraz se též klade na přednášky kapacit z oborů medicíny, pedagogiky či práv. Postupem času se Alici podaří navíc prosadit zřízení odborné sociologické knihovny, kterou obohacuje o významné práce zahraničních myslitelů. V návaznosti na práci svého otce v tomto oboru prohlubuje a aktualizuje dosavadní společenské poznatky, snaží se o vnímání jednotlivých problémů v mezinárodním měřítku a stojí též u zrodu české sociální práce a sociálního výzkumu. Můžeme ji rovněž označit za zakladatelku sociálně-zdravotního školství. Jeho primární náplní měla být právě přímá sociální práce, která nabízí dívkám možnost uplatnění po dokončení studia na lyceu. *„Mladá socioložka upozornila hlavně na to, že stále větší počet si musel hledat vlastní zaměstnání, které se mnohdy nalézalo velice daleko od jejich bydliště. Zcela zákonitě pak vzrůstalo množství dětí, jež zůstávaly samy v domě bez náležité péče a ochrany, a jejich výchova, která by měla být primárním úkolem ženy, tím byla údajně zásadním způsobem zanedbávána.“*²¹

²¹ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková*. 1. vydání. Praha: FFUK, 2008, s.127. ISBN 978-80-7308-189-8.

Je to právě tato problematika, která dle Alice tvoří jednu z nejaktuálnějších sociálních otázek doby. Základem pro budoucí sociální pracovníci mělo být především dobré předchozí gymnaziální vzdělání, které uchazečkám zajišťovalo dobrou orientaci v matematice, anatomii, hygieně, psychologii či sociální patologii a vychovatelství. Všechny tyto nabyté vědomosti však ještě nebyly dostatečnou zárukou pro efektivní výkon této činnosti. Je nutno tedy dle Alice vytvořit sociální školu, která v sobě bude integrovat kurzy ošetrovatelské doplněné o dvouleté studium sociologie, kde dojde k prohloubení předchozích znalostí. Takto erudované asistentky by mohly v budoucnu snáze nalézt zaměstnání nejen v přímé sociální práci, ale i jako pracovníce v policejních složkách, domovech pro děti s poruchami chování či jako kurátorky. V budoucím vývoji sociální práce by se mohly rovněž uplatnit stejně jako v americkém modelu při navrhování veřejných plováren, hřišť či lázní.

Aliciny aktivity v tomto období přeruší první světová válka. Její první dny tráví v německém městě Schandau, po svém návratu pokračuje v pedagogické práci na dívčím lyceu. Své studentky vybízí především k organizování válečných sbírek, shánění a shromažďování nutných potravin a organizuje plán pomoci pro kojící matky. Aktivně se zapojuje do práce v sociologickém semináři a pár měsíců pracuje dokonce jako dobrovolná ošetrovatelka na karanténní pardubické stanici, kde pečuje o raněné vojáky vracející se z fronty. Navazuje též kontakt s Hanou Benešovou a organizují společně koncept poskytování sociálně-zdravotní pomoci ve válečné době.

6 VĚZNĚNÍ V PRAZE A VÍDNI

Po odchodu otce a své mladší sestry Olgy do exilu je Alice vystavena velké životní a morální zkoušce. Ještě před svým odchodem do zahraničí ukládá Tomáš Masaryk své dceři Alici úkol, aby jeho veškeré politické spisy, které jsou uloženy v rodinné knihovně, předala po jeho odchodu do rukou dr. Edvarda Beneše, který je má pečlivě uschovat. Bohužel však při realizaci této činnosti dochází k jejímu vyzrazení, neboť Benešem uložené spisy jsou nalezeny v domě komisaře Oliče, takže rodina Masarykových se tak stává prvním terčem následné perzekuce rakousko-uherské policie. Charlotta Masaryková tyto výsledky absolvuje s obdivuhodným klidem, neboť nedostává od svého muže z exilu žádné nové informace a hluboce věří v jeho poslání. 28. října 1915 je Alice zatčena a následně po dobu devíti měsíců vězněna. Jako dcera Tomáše Masaryka je obviněna z velezrady a původní trest doživotního žaláře je v oficiálním znění rozsudku později zmírněn na 12letý žalář. Rakouská válečná justice postavila obžalobu bez relevantních důkazů pouze na základě lístků vyměňovaných s otcem, i když byly dříve úřady cenzurovány.²²

Alicinou duchovní vzpruhou zprvu je, že může v cele v Bartolomějské ulici dostávat dopisy z domova, ale i zásilky knih či jídla, které jí přináší jejich služebná. Přijímá též jednou týdně návštěvy své matky a v rámci výletů vězňů se smí dokonce projít po tehdejší Ferdinandově třídě. Dle dobových svědectví vzbuzuje svou osobností a autoritou přirozený respekt. O to horší jsou pak její následné zkušenosti z pobytu ve vídeňské věznici, kam je za 14 dní po svém uvěznění převezena. Zde je definitivně zbavena osobní svobody, zabaveny jsou nejen její šaty, ale i věci denní potřeby a Alice je umístěna do řadové cely spolu s 11 dalšími ženami. Poznává zblízka jejich životní příběhy a má tak bohatou látku ke svým úvahám o problematice prostituce či zločinnosti. I zde nachází čas k realizaci své osvětové činnosti. Učí své spoluvězeňkyně základům angličtiny a němčiny a organizuje výrobu přikrývek z papírových novin. Aktivně se věnuje gymnastice a šití. Pobyt v cele si mimo jiné zpestřuje alespoň motivací k životu v horském sirotčinci a vytvářením konceptů modelu moderní školy

²² FISCHEROVÁ, I. J. *Charley Garrigue-Masaryková*. Praha: Lidová tiskárna, 1935, s. 67. ISBN neuvedeno.

pro ženy, které se chtějí věnovat sociální práci. Stále více si uvědomuje význam znalosti sociální patologie, která je právě v tomto prostředí tak potřebná: „*Ať žije sociální patologie, jak potřebná by byla v našich věznicích.*“²³ Právě na základě jejího studia si uvědomí např. sociální podmíněnost tuberkulózy a nutnost jejího řešení formou sociálních reforem.²⁴ Mezi Alicí a její matkou vznikne v této době pravidelná korespondence, která obsahuje více jak 96 dopisů. Mají vězněné dceři poskytovat nejen útěchu a oporu, ale zároveň sloužit k tomu, aby i její okolí bylo přesvědčeno o dceřině nevině, neboť každý z těchto dopisů je pečlivě cenzurován policií.²⁵ V dopise z 23. prosince 1915 Charlotta formuluje, jakými pravidly se má následná korespondence řídit. Klade dceři např. na srdce, aby všechny listy byly přesně datovány, odpovídaly vždy na kladené dotazy. Dále doporučuje Alici jíst lehkou stravu, mít dostatek vitamínů, mléka, pobývat na čerstvém vzduchu aj.²⁶

Na obranu Alice Masarykové se záhy postaví skupina amerických žen shromážděných okolo prof. Heibergové a Miss Mc Dowellové, které organizují podpisovou petici určenou prezidentu Wilsonovi. V této době i Tomáš Masaryk uveřejňuje sérii článků v londýnském tisku, jimiž svou dceru plně rehabilituje. Vídeňské úřady pod nátlakem nepříznivého světového mínění Alici následně propouštějí z vazby. Po svém návratu domů však zastihne svou matku Charlottu s těžce podlomeným zdravím a plně rozvinutými psychickými obtížemi, takže se aktivně věnuje roli její ošetřovatelky. Nesmí však nadále vyučovat na lyceu a může si pouze přivydělávat doučováním cizích jazyků. Věnuje se též udržování korespondence se svou bývalou spoluvězenkyní Rolou Kotíkovou, bankovní úřednicí. Jak později vzpomíná: „*Strávily jsme s Relou osm měsíců v téže cele ve vězení zemského soudu ve Vídni. Poznala jsem tam její charakter určitý a laskavý zároveň, a když mě 3. června 1916 propustili, bylo mi hořko při vzpomínce na mladé děvče, které měsíc za měsícem tráví za mřížemi bez*

²³ SKILLING, G. *Matka a dcera – Charlotta a Alice Masarykovy*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, 2001, s. 88. ISBN 80-902367-9-0.

²⁴ MASARYKOVÁ, A. *Milá mamá / Dear Alice – korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915–1916*. Praha: Masarykův ústav, 2001, s. 32. ISBN 80-86495-06-X.

²⁵ MASARYKOVÁ, CH. G. *Listy do vězení*. Praha: Nakladatelství Vladimír Žikeš, 1948, s. 5. ISBN neuvedeno.

²⁶ MASARYKOVÁ, A. *Milá mamá / Dear Alice – korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915–1916*. Praha: Masarykův ústav, 2001, s. 24. ISBN 80-86495-06-X.

možnosti vzdělání a duševní práce.“²⁷ Prostřednictvím posílaných děl klasické literatury se snaží o postupnou kultivaci její osobnosti. Sledujeme-li výběr autorů, převládá zde Goethe a jeho výchovné romány, Danteho Božská komedie, Shakespearova dramata. Právě výběr těchto autorů dokládá Alicino velké sociální cítění a snahu působit na druhé v duchu humanitních ideálů. Její dopisy zasílané Rele Kotíkové svědčí o Alicině nesmírném duševním bohatství. Umí ocenit nejen věci profánní, jako je nový koberec v jejím pokoji či váza s květinami, ale má vyvinutý cit pro vnímání náboženského posvátna, které dokládá i její líčení návštěv bohoslužeb v katedrále sv. Víta.

I přes těžkou materiální situaci rodiny a stálý dozor rakousko-uherských úřadů nachází Alice později uplatnění alespoň v sociální péči, na kterou se definitivně zaměří její pozornost v poválečném období a které je ovlivněno odkazem mnoha zahraničních osobností.

²⁷ MASARYKOVÁ, A. *Dopisy do vězení*. Praha: Společnost Českého červeného kříže, 1920. ISBN neuvedeno.

7 VLIV ZAHRANIČNÍCH OSOBNOSTÍ NA ALICI MASARYKOVOU

Zhodnotíme-li možnou zahraniční inspiraci Alice Masarykové v jejím utváření koncepce Československého červeného kříže, nalezneme mnoho vzorů zahraničních osobností, které ji velmi ovlivnily a formovaly svou činností a životní praxí. Mezi nejznámější patří především Henri Dunant, Nikolaj Pigorov a Florence Nightingalová.

7.1 Henri Dunant

Henri Dunant, zakladatel Červeného kříže ve světovém měřítku, se narodil 8. 5. 1828 v Ženevě do rodiny bohatého aristokrata. Jeho matka byla sestrou slavného vynálezce Daniela Colladona. Výchova Henriho Dunanta byla zpočátku orientována pouze na přípravu obchodní dráhy. Malý Henri však od dětství vynikal mimořádným sociálním cítěním a vnímáním, živě se zajímal o problémy své doby a rád o nich diskutoval. S napětím sleduje výsledky krymské války v letech 1853–1856 a její dopad na životní úroveň obyčejných lidí. Radikální zlom v jeho životě však sehraje událost, která do historie vstoupila pod názvem bitva u Solferina roku 1859. Ta ho inspiruje k sepsání knihy *Vzpomínky na Solferino*, v níž bohatě zúročí své dosavadní pozorování dopadů ozbrojených konfliktů a apeluje na nutnost pomáhat jedincům zasaženým válkou. Značnou nelibost vzbudí však v okamžiku, kdy se aktivně zapojuje do pomoci bojovníkům Pařížské komuny. Henri Dunant však ve svých publikovaných člancích řeší také naléhavou a stále aktuálnější otázku pomoci černošskému obyvatelstvu v zemích, kde jsou kvůli barvě své pleti utlačováni. Snaží se zároveň reagovat na vytvoření nové koncepce pracovní reformy a úpravy norem regulujících zacházení s válečnými zajatci a jejich budoucí materiální zajištění. Stojí u zrodu budoucí Organizace spojených národů a Křesťanského sdružení mladých mužů známého pod zkratkou YMCA. Bohužel všechny jeho návrhy byly realizovány až po Dunantově smrti, za svého života je pronásledován nedůstojnými majetkovými poměry. Zadostiučiněním je však roku 1901 udělení Nobelovy cenu míru za jeho celoživotní přínos pro sociální práci a reformy. Henri Dunant umírá v rodné Ženevě roku 1910. „*Výroční den jeho narození – 8. květen – je od roku 1948 slaven jako Světový den Červeného kříže a jeho jménem je*

*pojmenována medaile, která je nejvyšším vyznamenáním mezinárodního hnutí Červeného kříže.*²⁸

7.2 Nikolaj Pigorov

Nikolaj Pigorov se narodil dne 25. 11. 1810 do rodiny státního úředníka. Od dětství překvapoval své učitele mimořádnou pamětí a dosahováním výborných studijních výkonů. Ve 14 letech je zapsán na lékařskou fakultu moskevské univerzity. Díky svému nadání se již ve 20 letech podrobuje státním zkouškám a své nabyté lékařské vědomosti si rozšiřuje soukromými konzultacemi u předních chirurgů své doby. V roce 1841 je mu pro obor chirurgie udělen za mimořádný přínos profesorský titul. Svou pozornost však upírá stále více na problematiku chirurgie vojenské, která by dle jeho názoru měla řešit otázku efektivní pomoci raněným a snažit se eliminovat výskyt nemocí spojenými s válečnými konflikty – nejčastěji se jednalo o onemocnění cholera. Ve svém díle *Válečná chirurgie* zúročuje výsledky své dosavadní práce a společně s Florence Nightingalovou zakládá první ošetrovatelské kurzy a následné služby. Proslul zejména svými filosofickými spisy věnovanými problematice pomoci člověku ve válce, v níž spatřuje jádro tehdejší moderní medicíny. Dle pamětníků prosazuje v léčbě raněných metodu léčebné intervence s přihlédnutím k druhu zbraně, která zranění dotyčného způsobila. Jako jeden z prvních si uvědomuje i nutnost odklizení raněného z bojiště, aby nedocházelo k šíření infekčních chorob. V pokročilém věku se věnuje činnosti pedagogické a předává mladým lékařům své zkušenosti z ošetrovatelské praxe. Iniciuje též rozvoj tzv. lidových škol v Rusku a nové metody v pedagogickém vzdělávání. Alexej Pigorov umírá roku 1881 na následky rakoviny. V jeho osobě ztrácí Rusko předního lékaře a anatoma a především obětavou osobnost spojenou s rozvojem sociální a ošetrovatelské práce.

7.3 Florence Nightingalová

Florence Nightingalová se narodila 15. 5. 1820 v italské Florencii. Pocházela z aristokratické rodiny, byla tedy vychovávána v přísném aristokratickém prostředí, proti kterému se již od dětství vymezovala. V centru její pozornosti byli především lidé

²⁸ ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a červený pŭlměsíć*. Praha: Český červený kříž, 2006. ISBN nevedeno.

sociálně slabí - chudí, staří a chronicky nemocní. Ve věku 25 let opouští své rodinné prostředí a rozhodne se cestovat, aby nasbírala zkušenosti pro svou budoucí sociální činnost. Navštíví postupně Egypt, Německo, Francii a Itálii. Absolvuje též řadu kurzů věnovaných ošetřování nemocných i kurz Milosrdných sester. Utvoří si tak poměrně jasnou představu o tom, jak by měla být novodobá sociální péče organizována a kde jsou nedostatky té stávající. Svě životní úspory věnuje nejprve na projekt rekonstrukce útulku pro nemocné učitelky, posléze na zřízení útulku pro válečné invalidy. Později založila i slavnou první školu pro výcvik ošetřovatelek v Londýně. Cílem bylo, aby nově vyškolené asistentky zvládaly nejen teoretické, ale i praktické dovednosti vyplývající z jejich role a mohly tak v budoucnu samostatně působit na tomto poli i v zahraničí. Jako studijní materiály byly mj. využívány i spisy Florence Nightingalové zaměřené na ošetřovatelskou a nemocniční péči, ve kterých zúročila své zkušenosti z krymské války. Ve spolupráci s Henri Dunantem formuluje požadavek na zřízení dobrovolné péče ošetřovatelské, která by byla podporována činností dobrovolných organizací a dárců. Zpočátku odmítá Dunantův návrh na zřízení Červeného kříže. To má za následek, že britský Červený kříž byl uznán jako oficiální orgán vojenské zdravotnické služby až v roce 1908. Florence Nightingalová umírá roku 1910 ve svém bytě na následky dlouhodobého onemocnění spojeného se slepotou. Stala se však ve své době živou legendou a její přínos v oblasti ošetřovatelské a pedagogické je nesporný a ovlivnil řadu osobností ve světovém měřítku. Proto je nutné její význam stále připomínat.

8 ALICE MASARYKOVÁ JAKO PRVNÍ PŘEDSEDKYNĚ ČESKOSLOVENSKEHO ČERVENÉHO KŘÍŽE

Poválečný vývoj po roce 1918 s sebou přináší v důsledku nárůstu raněných a ekonomicky znevýhodněných potřebu reorganizace dosavadních přístupů v sociálních otázkách. Právě tuto otázku často akcentuje ve svých proslovech Alice Masaryková, která byla po první světové válce zvolena jako poslankyně za oblast Slovenska v Československém národním shromáždění. V tuto dobu se na území Československé republiky začíná pod vlivem zahraničních vzorů zakládat Československý červený kříž, který si po vzoru ostatních zahraničních odboček Červeného kříže vytkne jako své krédo prvky humanity, solidarity a pomoci v těžkých životních situacích pro sociálně slabé a znevýhodněné. Ve své myšlence navazuje na ideje Vlasteneckého pomocného spolku pro království české, který byl zřízen již v roce 1868. Ten byl součástí rakouské odbočky Červeného kříže. Bohužel byl na něm stále zřetelný vliv rakousko-uherské monarchie a jejího byrokratického aparátu, který mnohdy přehlížel lidský faktor. Za oficiální datum vzniku československé odbočky Červeného kříže je považováno datum 6. února 1919. V témže roce stane v jeho čele Alice Masaryková jako první předsedkyně a žena, která ovlivní chod celé organizace.

Čeští sociální pracovníci pod vedením kapitána Vosky svolali totiž roku 1919 do Obecního domu schůzi, kde byly tyto otázky projednávány a kde byly stanoveny základní obrysy jeho budoucího směřování. Delegáti tohoto shromáždění pověřili některé své členy, aby jako zmocněnci navštívili prezidenta republiky T. G. Masaryka a vznesli žádost o souhlas s realizací této organizace, v jejímž čele by stála právě dr. Alice Masaryková. Ta již v této době vykonává funkci předsedkyně spolku Péče o dítě. Iniciativu se ujímá pozdější primátor Prahy, PhDr. Petr Zenkl, který delegaci k prezidentovi dne 6. února vede. T. G. Masaryk jako zkušený politik a sociolog, který mnohokrát zdůrazňoval nutnost dořešení sociální otázky, v rakousko-uherském režimu do jisté míry opomíjené a opírající se pouze o dobrovolnou péči a aristokratický základ. S návrhem proto bez připomínek souhlasí. Je mu zároveň pro jeho přínos udělen titul čestného předsedy.

Tato mise však v sobě ukrývá jeden skrytý podstatný cíl – omezit vliv současných rakouských a uherských poboček Červeného kříže a získat tak v nově založené pobočce československé samostatné a svrchované rozhodovací právo. Československý červený kříž záhy přijímá i Ženevské a Haagské konvence. Od roku 1921 pak postupně proniká jeho činnost i do škol ve formě organizování Dorostu Červeného kříže.

Alice Masaryková vkládá do tohoto nového projektu veškerou naději a po vzoru práce svých zahraničních kolegů, které poznala v rámci svých studijních cest, slibuje svému otci, že jako předsedkyně Československého červeného kříže bude hájit zájmy těch, kdo nejvíce trpí sociálním vyloučením a chudobou. Aby chod nově založené organizace, která bude plně vyhovovat Ženevským konvencím, byl řádný, musí Alice nejprve promyslet otázku jejího vedení. Do funkce ředitele Československého červeného kříže proto jmenuje svého dlouholetého přítele, kapitána Linharta. Na základě jeho doporučení je pak personálně doplněn seznam ředitelů divizí. Později dochází k formování tzv. Hlavního stanu Československého červeného kříže, jehož členy se stávají osobnosti veřejného života nově založeného samostatného státu. Z těch nejnámějších můžeme jmenovat např. spisovatelky Marii Majerovou či Růženu Svobodovou. Do činnosti Hlavního stanu se zapojuje však i Hana Benešová, manželka pozdějšího prezidenta Edvarda Beneše, která je jednou z úzkých spolupracovnic a mecenášek a bohužel také jedna z mála manželek československých politiků, jejíž přínos byl kladný, na rozdíl např. od Naděždy Kramářové.²⁹ Zapojují se však externě i významní myslitelé a literáti té doby. Můžeme jmenovat např. Josefa Svatopluka Machara, Aloise Jiráska, Jaroslava Kvapila či předního českého lékaře Josefa Thomayera, který iniciuje zdravotnický rozvoj nové koncepce. Jednou z prvních akcí Československého červeného kříže se staly tzv. štědré dny, které napomohly realizovat alespoň zčásti odluku organizace od státu a zároveň získat finanční základ pro svou činnost.³⁰

Materiální poměry nově založeného Československého červeného kříže jsou zpočátku značně omezené. Svědčí o tom i fakt, že první místností, kde Alice

²⁹ Naděžda Kramářová- manželka československého politika a někdejšího předsedy vlády Karla Kramáře.

³⁰ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková*. 1. Vydání. Praha: FFUK, 2008, s. 259. ISBN 978-80-7308-189-8.

Masaryková pořádá schůzky zakládajících členů, je její vlastní pokoj, který se tak proměňuje i v pracovnu předsedy organizace. Tento fakt však vůbec nebrání tomu, aby své povinnosti plnila s maximálním nasazením. Práce pro druhé se totiž stala jejím životním posláním. Později se její kancelář přesouvá do Karmelitské ulice, kde vzniká i dočasné oficiální sídlo s lepším materiálním zázemím v Clanerově paláci. Do další plánované výstavby reprezentačního sídla v Dejvicích zasáhne však nástup Protektorátu Čechy a Morava. V její první pracovně nechyběly tři základní symboly – busta T. G. Masaryka, novgorodská madona a vlajka s nápisem Pravda vítězí.³¹ Snad nic nevystihuje lépe smýšlení mladé předsedkyně.

Alice Masaryková stála u zrodu zásadního plánu na řízení Československého červeného kříže, kde může uplatnit své humanistické a pokrokové názory. Formuluje nové požadavky pro jeho činnost a pod jejím předsednictvím přijímá nově založená organizace stále aktuálnější výzvy. Důležitou roli však hraje i Alicí prosazovaný prvek zahraniční reprezentace, která těží z mezinárodní spolupráce a solidarity. Od počátku je primárně kladen důraz na realizaci představ, aby Československý červený kříž zaštiťoval činnost jednotlivých aktérů sociální péče v republice a vytvářel tak oporu pro činnost sociálních a zdravotních institucí. Cílem mělo být i budování nově vzniklých nemocnic a charitativních spolků. Po vzoru profesora Pigorova se snaží dále ve své činnosti přicházet s plánem prevence infekčních chorob a zabráňovat tak efektivně rozvoji epidemií. Ve funkci předsedkyně přichází Alice Masaryková mj. s návrhy, aby Československý červený kříž organizoval tzv. válečné vlaky, které by dodávaly základní potraviny do oblastí zasažených válkou či živelnou pohromou, a formuluje též požadavek zřízení vesnických hasičských sborů orientujících se na poskytování první pomoci v odlehlých vesnicích. Jako poslankyně za Slovensko vystupuje často s návrhem zřízení dětských rekreačních táborů a spolků humanitární pomoci zejména v oblasti Slovenska, zahrnujícím též otázku migrační politiky. V souvislosti s ohrožením Slovenska maďarským vojenským útokem plánuje koncept potřebné pomoci této části republiky zmítané hladomorem, nakažlivými nemocemi a masivním nárůstem vdov, sirotků a válečných invalidů. Aparát tehdejší sociální politiky je v době

³¹ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková - první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Český červený kříž, 2003, s. 50. ISBN neuvedeno.

poválečné poznamenán vstřícným přístupem k sociálním změnám.³² To vytváří jeden ze základních předpokladů pro všechny výše zmíněné aktivity. Mezi ty patří roku 1919 i založení Vyšší školy sociální, která dle hlavní iniciátorky Alice Masarykové má plnit funkci doplňkového vzdělání pro ošetřovatelky a vytvářet tak dorost pracovníků v lidovýchovně.

Práce Alice Masarykové jako předsedkyně Československého červeného kříže je neocenitelná a spojuje v sobě vyvrcholení filosofických humanitních názorů jejího otce a náboženské směřování matky. Její aktivity na poli sociální péče se staly naplněním výroku T. G. Masaryka, že láska k druhému se měří podle svého účinku, na základě obětavé práce pro druhé.³³ Je tedy úkolem budoucích generací sociálních pracovníků a jiných poskytovatelů této péče, aby plně posoudily její význam a nadčasovost, které jednoznačně vyplývají i z následující uvedené koncepce.

³² HOUSER, J. *Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky*. Praha: Academia, 1968, s. 14. ISBN 21-926-68.

³³ MASARYK, T. G. *Ideály humanitní – několik kapitol*. Praha: Čin, 1939, s. 67. ISBN neuvedeno.

9 KONCEPCE ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE PODLE ALICE MASARYKOVÉ

Inter Arma Charitas neboli Mezi zbraněmi láska je heslem Červeného kříže, které vystihuje jeho úkol předcházení válečným konfliktům, budování míru a pomáhání obětem války. Podle Alice je více jak příznačné, že Červený kříž má jako svůj znak právě tento symbol kříže. Představuje totiž dle ní nejen významný symbol v duchovní rovině. Jeho svislé rameno tvoří důležitou spojnicí mezi nebem a zemí, vodorovné nás odkazuje na propojení východního světa se světem západním. Zároveň symbolizuje všeobjímající princip lásky, pokory, odpuštění a potřebné pomoci. Právě v duchu těchto aktivit je nutné organizovat práci této organizace a zůstat vždy věrný svým ideálům i přes materiální a sociální překážky kladené dobou.

Alicina základní koncepce vychází z názoru, že Československý červený kříž se nemá zaměřovat pouze na situace spojené s válečnými konflikty a jejich důsledky, ale má se primárně stát životním programem všech demokraticky smýšlejících občanů nově založeného samostatného státu. Jeho hlavním posláním je pomáhat lidem, aby žili v důstojných životních podmínkách. „Žít lidsky, toť smysl Červeného kříže.“³⁴ Pokud je člověk alespoň trochu empatický, neměl by být lhostejný k utrpení druhých. Náš pocit štěstí a spokojenosti může být plnohodnotný pouze tehdy, pokud ho zažívají i druzí. Důležité je proto budování vzájemné pomoci. Je třeba se orientovat na zákony moderní sociální hygieny, která prosazuje dokonalý vývoj tělesný a fyzický sloučit s mravním imperativem. Zdravý člověk není jen ten, kdo netrpí žádnou chorobou, nýbrž plnohodnotně rozvinutá osobnost po stránce fyzické, duševní a mravní.³⁵

Chybou dřívější byrokratické rakousko-uherské společnosti bylo dle Alice striktní oddělování života veřejného od soukromého. Nově smýšlející člověk by se naopak měl zajímat o vzájemné propojení těchto dvou složek a věnovat jim rovnocennou pozornost. Neměly by být proto v práci Československého červeného kříže zohledňovány zájmy jen určité vyvolené skupiny, nýbrž zájmy všech bez rozdílu rasy, náboženského vyznání

³⁴ MASARYKOVÁ, A. *Československý červený kříž*. Praha: Průmyslová tiskárna 1935, s. 63. ISBN neuvedeno.

³⁵ Tamtéž, s. 63.

a politické orientace. Svoboda a rovná práva a příležitosti pro všechny – to je ideál veškerého snažení. Dosažením vzájemné solidarity může člověk efektivně přispět k vytvoření modelu sociálního soužití, ve kterém silnější pomáhá slabšímu, nikoliv ho vykořisťuje, šťastný člověk pak poskytuje útěchu těm, kteří jsou osamoceni. Tento model dopomáhá ke zlepšení sociálního klimatu ve společnosti a prvek dobré vůle se tak stává jednou z nosných idejí demokratického humanismu.

Jádrem práce Československého červeného kříže však i nadále zůstává pomoc obětem války, přírodních katastrof, uprchlíkům, raněným a nemocným. V roli předsedkyně musela Alice nejprve přihlížet k výsledkům zahraniční práce Červeného kříže jako ke zdroji inspirace vlastního směřování. Velmi intenzivně vnímala tíživou sociální situaci své doby, zároveň však s citem sobě vlastním vyhodnocovala současnost jako období možného přerodu, který přechází z fáze možného do fáze reálného. Zasažena událostmi války si plně uvědomovala její děsivý dopad nejen na materiální, ale především na duchovní hodnoty celé společnosti. Válka ve svém důsledku útočí totiž na ty nejzákladnější hodnoty lidského života a dokáže je zahubit v těch nejhorších rozměrech. Tím, že válečné útrapy, které přinesla první světová válka, skončily a byl podepsán mír, však práce nekončí. Doba s sebou přináší nové výzvy, kterým je nutno čelit, například rozvoj infekčních nemocí, tuberkulózy a podvýživy v důsledku nekvalitní a nevyvážené stravy. Alice si proto rozšiřuje své znalosti z oblasti medicíny studiem patologie a plicních nemocí na Lékařské fakultě UK v rámci soukromých hodin u prof. Hlavy.

Velmi oceňuje Dunantovo aktivní úsilí pomáhat těm, kteří se stali obětí války, ať už se jedná o vlastní řady či nepřítelé. Hlavním programem této nastupující generace má být především snaha o pacifismus. Zabránění geneze dalšího ozbrojeného konfliktu s sebou přináší víru a naději v lepší uspořádání společnosti a její duchovní čistotu. Nesmí se však současně zapomínat na důsledné budování pohotovostních složek. Ty plní neocenitelnou práci při formování a zajišťování ošetrovatelské péče a při organizaci automobilových stanic nutných k převozu raněných. Jen v takto organizované společnosti, kde obyvatelstvo získá pocit svobody a vzájemné odpovědnosti a kde se solidarita stane životním programem, bude nebezpečí války menší. Hlavní náplní Československého červeného kříže má být tedy činnost mírotvorná vedoucí k dosažení

porozumění mezi národy, smyslu pro spravedlnost a všestranný rozvoj osobnosti člověka. Alice se tedy pouští do velmi odvážného boje, jehož výsledkem má být dosažení zdravého života, empatie a udržení mírové situace pomocí *pravdy, lásky a práce*, jak pravil Milan Rastislav Štefánik. „*Jestliže děti po celém světě budou vychovávány v duchu Červeného kříže, připravující svým stálým vzájemným stykem ovzduší mezinárodní důvěry a dobré vůle, pak můžeme věřit, že roste nám v nich generace dobře si vědomá svých vlastních práv a povinností, generace spravedlivá k sobě i k ostatním. Pak muž, který stál dosud příliš mnoho ve shonu veřejného života, docení jemnost ženy a dá více času i odpovědnosti rodině.*“³⁶

9.1 Vnitřní utváření spolku

Alice Masaryková si je velmi dobře vědoma toho, že aby chod každého spolku přinášel dobré výsledky své práce, musí být pečlivě organizován, a to od řadových členů až po jeho předsedu. Velmi si cení významu kolektivní práce a přesného rozvržení pracovního programu. Vypracovává proto systém požadavků, které jsou na jednotlivé členy a funkcionáře kladeny. Docílí tak efektivního chodu organizace a hodnotných produktů její práce. Ve své práci podávám proto stručný výčet hlavních charakteristik a funkcí jednotlivých představitelů Československého červeného kříže.

9.1.1 Členové spolku

Jedná se o jedince s morální integritou, kteří se spolu dobře znají a tvoří páteř organizace. Jsou především motivováni *touhou pomáhat druhým a hledí si svého zdraví i zdraví spoluobčanů.*

Důležitým rysem jejich osobnosti je adaptabilita a empatické sklony. Plně si uvědomují, že nová doba přináší s sebou i nové nároky na poskytovanou péči a prevenci a že následná opatření je třeba poskytovat v globálním měřítku. Těžištěm jejich práce je vzájemný pocit odpovědnosti za druhé a poskytování pomoci slabším. Neméně důležité je nepřestat pěstovat rozvoj dobrých vztahů na vesnicích i městech a podporovat ekonomicky slabé rodiny s dětmi, které se staly obětí nejen válečných konfliktů, ale

³⁶ MASARYKOVÁ, A. *Československý červený kříž*. Praha: Průmyslová tiskárna 1935, s. 78. ISBN neuvedeno.

i postupujícího procesu industrializace. Ta s sebou nese nároky na kvalitní sociálně-zdravotní péči a její poskytování. Jednotliví členové spolku by při výkonu svých pravomocí neměli jednat z povinnosti, ale jejich práce by se měla stát jejich životním posláním. Každý národ má kvalitu sociální péče ve svých rukou, a záleží proto na výchově k humanitě a osvětové činnosti v rámci besed a seminářů, v neposlední řadě v pedagogickém vedení nastupující generace.

9.1.2 Časové rozvržení práce spolku

Jednou z chyb moderní společnosti je dle Alice Masarykové radikální odklon od přírodních cyklů a nerespektování jednotlivých období. Právě ta udávají životu rytmus a smysl. Dřívější generace více *respektovaly přírodní zákony*, které řídily život společnosti. Každé období bylo spojeno se specifickou činností, která v něm byla pravidelně vykonávána. Tak by i činnost spolku měla mít přesný plán dle jednotlivých měsíců v roce a ten dodržovat. Leden a únor jsou měsíce vhodné pro schůze valné hromady, které by měly hodnotit výsledky práce uplynulého roku a navrhnout strategický plán dalšího směřování v novém roce. Březen a duben by pak měly být ve znamení pořádání kurzů ošetrovatelských, květen a červen zve k pořádání koncertů a charitativních akcí, jejichž výtěžky mohou být v rámci spolku ekonomicky efektivně využity. Pro spolkovou administrativní činnost pak Alice Masaryková vyčleňuje měsíce červen, červenec a srpen, kdy na vesnicích probíhají kontinuálně polní práce. Září a říjen jsou nejlépe využity pro pedagogickou intervenci a organizování činnosti Dorostu Červeného kříže. Podzimní a zimní měsíce by pak měly být využity pro celkovou bilanci a schůze výborů. Podstatnou částí by však měla být i práce pro druhé – setkání členek spolku a rukodělné činnosti, které mohou být využity zejména v zimních měsících jako přínos pro chudé obyvatelstvo. Právě v tomto bytostném sejetí s přírodou a jejími etapami se člověk znovu stává člověkem a plně si uvědomuje své místo ve společnosti a ve světě.

9.1.3 Organizační koncepce spolku – rozdělení kompetencí

Kvalitně zpracovaný systém organizačních dovedností vytváří základ pro efektivní činnost jednotlivých členů spolku. Organizace znamená především rozdělení jednotlivých pracovních úkolů a jejich přidělení na základě osobních předpokladů zúčastněných. Vše je nutné přednést nejprve na valné hromadě, která plán schvaluje. Alice Masaryková nedělá mezi jednotlivými členy žádné rozdíly, nerozhoduje dosažené vzdělání, ale lidské schopnosti. Důraz je kladen na flexibilitu jedince a jeho případné zapojení v situacích veřejného ohrožení živelnou katastrofou či válečným konfliktem. Proto je nutné podporovat semináře a besedy, které rozvíjejí nabyté znalosti a dovednosti a učí člověka jednat v krizových situacích. Alice Masaryková však neopomine vždy zdůraznit, že práce ve spolku má především vykazovat demokratické rysy, kdy každý je sám sobě vůdcem zodpovědným za své jednání a pracovní výsledky.

Mezi nejdůležitější funkce v rámci organizace spolku patří *předseda, jednatel a pokladník*. Právě na jejich výběru záleží dobrý chod celkové organizace.

Předseda je obvykle zkušený člen, který má již letité zkušenosti s řízením a chodem společné práce. Zajišťuje především jasný pracovní program a harmonogram činností v horizontu jednoho roku. Zároveň dbá na rozpočet spolku a kontroluje, zda vynaložené částky byly efektivně využity a zda jednotliví členové plní své povinnosti a závazky. Alice Masaryková navrhuje, aby i role předsedy podléhala jisté zpětné vazbě. Například se má předseda zavázat, že do spolku přivede několik nových členů a na základě následných formalit tak zkontroluje, jak jednotlivé složky spolku vykonávají své činnosti. V případě, že by předseda spolku byl nucen odstoupit, je povinen důkladně svého nástupce zaškolit. Toto se týká jakéhokoliv odstupujícího funkcionáře. Základem je udržovat stále stejné pracovní tempo a nesnižovat výkonnost.

Jednatel spolku má na starosti otázku agendy, tzn. je odpovědný za korespondenci, evidenci protokolů a rozdělování došlých materiálů jednotlivým členům. Na každý dopis, který člen spolku obdrží, musí být vždy vytvořena odpověď a tu je třeba následně právě u jednatele zaevidovat. Mezi další funkce jednatele patří svolávání schůzí, jejich příprava a kontrola práce dorostového, zábavního a ošetrovatelského odboru včetně sboru dobrovolných sester. Pravidelně dále přednáší tzv. zprávu jednatele, která je

reflexí činnosti spolku. Významnou úlohu, kterou Alice Masaryková od počátku prosazovala, je pečlivé udržování archivu, který zaznamenává veškeré dění v rámci spolkového života a je dokladem činnosti práce a aktivit dosud vykonaných. Součástí této dokumentace je rovněž i sborník pracovních instrukcí a zásad, které jsou vydávány ústředím. Zde mají jednotlivé členové možnost v případě nejasného rozhodnutí nahlédnout do interních směrnic.

Neméně důležitou roli pak sehrává osobnost *zapisovatele*. Ten provádí zápisy z jednání spolku, schůzí jednotlivých výborů a eviduje přijatá usnesení. Jak uvádí často Alice Masaryková, jedná se o práci tichou, avšak z hlediska činnosti spolku téměř nenahraditelnou.

Obdobnou práci vykonává též *matrikář*, který má na starosti evidenci všech členů spolku a spravování jejich osobních údajů. Dohlíží nad tím, zda jednotliví členové odevzdávají své příspěvky řádně a včas. Na základě jeho protokolu je možné kdykoliv zkontrolovat stav členstva a možnosti jeho rozšíření, které s sebou přináší i zvětšení ročního příjmu spolku na základě vybraných poplatků.

Vzhledem k tomu, že je svěřené částky nutné řádně spravovat, je též pravidelně volen *pokladník*, který je v civilním životě většinou zdatným obchodníkem či knihvedoucím, jak uvádí Alice Masaryková. Tento člověk vyniká především matematickou přesností, poctivostí a smyslem pro pořádek a systematickou práci. Každé vydání je totiž nutné evidovat a následně je zakázáno cokoliv v záznamech pozměňovat. Pokud se jedná o spolek větší, je nutné, aby pokladník měl k ruce i účetního. Ke konci roku je odpovědný za sestavení rozpočtu, který je následně předložen spolku v rámci bilance. Ve spolupráci s předsedou a jednatelem např. odhaduje, jaký objem prostředků bude v nadcházejícím roce využit a zpracovává finanční analýzu.

9.1.4 Finanční zdroje spolků ČČK

Jádro tvoří především členské příspěvky, dále pak soukromé dary. Nemałym zdrojem jsou však též výtěžky z pořádaných akcí spolků ČČK. Jedná se zpravidla o divadelní představení, koncerty vážné hudby, výstavy umělecké tvorby nebo

o plesové akce. Zde je nutné pozvat určité vybrané jedince a vybírat větší vstupné. Pro chudší obyvatelstvo se zároveň organizují lidové akce, bály a tancovačky, za které se vybírá jen symbolické vstupné. Alice Masaryková však prosazuje, aby všechny akce, které jsou pod záštitou Československého červeného kříže pořádány, vykazovaly vysokou uměleckou úroveň a poskytovaly svým divákům kulturní zážitek. Toho docílíme tím, že pozveme jen vybrané umělce ve svém oboru a zajistíme jim řádné vyplacení honoráře za jejich vystoupení.

Důležité je rovněž také to, aby při pořádání společenských akcí vynikal prostor celkovou uspořádaností, kultivovaností a příjemným prostředím. Některé spolky získávají finanční obnos prostřednictvím vstupného z koupališť či biografů, které jsou v jejich vlastnictví. To umožňuje úhradu deficitu spolkového hospodářství v případě nouze. Proto se tyto příjmy spravují zvlášť. Náplní přísné kontroly finančního hospodaření se zabývají spolkoví revizoři. Součástí jsou i namátkové kontroly prováděné Ústředím Československého červeného kříže. To umožňuje ochranu řádného chodu a jména spolku na veřejnosti. Je dobré vést členy k tomu, aby tyto kontroly sami prosazovali jako doklad svého poctivého přístupu ke svěřeným prostředkům. Správné vynakládání finančních prostředků umožňuje, aby spolek mohl pořádat akce nové a zajistil si pro svou činnost optimální podmínky.

10 POHOTOVOSTNÍ SBORY ČESKOSLOVENSKEHO ČERVENÉHO KŘÍŽE

Sbor, který je personálně i koncepčně řádně organizovaný, může snadno realizovat jeden z hlavních úkolů Československého červeného kříže – formování pohotovostních složek. Československý červený kříž má jako jeden z hlavních stanovených cílů poskytovat potřebnou pomoc jedincům zasaženým válečným konfliktem, popř. je-li to možné, válečným konfliktům v duchu pacifismu zabránit. Důležitou roli však hraje vždy prevence. Je třeba přijímat opatření vedoucí k upevnění celosvětového míru a bojovat za jeho udržení v duchu křesťanských zásad. V případě, že dojde k válečnému konfliktu, musí mít vždy podle Alice Masarykové Československý červený kříž k dispozici dostatek odborně vyškoleného a vycvičeného personálu. Z těchto dob si Alice velice dobře pamatuje, jak důležitou roli sehrály právě kvalifikované ošetřovatelky a jak nedocenitelná byla práce jejich práce a kvalifikovaný zásah. Proto jako předsedkyně Československého červeného kříže prosazuje, aby byly budovány ústavy, které by nové ošetřovatelky řádně vyškolily a které by je připravily nejen po teoretické, ale i po praktické stránce pro výkon profese zdravotní ošetřovatelky v extrémních podmínkách. Kromě dalších dobrovolných pracovníků je nutné myslet i na zázemí materiální. Československý červený kříž by měl garantovat, aby v těchto situacích byl vždy dostatek nejen lůžek, nosítek či obvazů, ale i běžného prádla.

V dobách míru mohou *vyškolené ošetřovatelky* poskytovat svou pomoc v sociálních poradnách a být tak k užitku i širší veřejnosti. Jejich služeb je třeba i v ústavních zařízeních, kde mohou doplnit ostatní zdravotnický personál a své dovednosti mohou též předávat i v lidových kurzech základní zdravotnické pomoci. Osvěta veřejnosti v této oblasti hraje jednu z nejdůležitějších rolí.

Poradenská a ústavní zařízení, kam Alice řadí i dětská sanatoria a léčebny, mohou v dobách míru disponovat volně zásobeným prádlem, lůžky a nosítky. Vše nalezne své využití a může posloužit druhému. To je příklad i zásobených sanitních vozů, které plní svou úlohu při běžném převážení nemocných a starších jedinců. To dokládá jedno z hlavních hesel Československého červeného kříže – práci pro jednotlivce i pro celek.

Alice Masaryková se však zamýšlí i nad rolí *sociálně-zdravotních sester*, které svým příkladem dodávají svému okolí odvahu a usnadňují činnost jednotlivých spolků. Jejich práce byla dříve nahrazována charitou v rámci církve, proto je třeba nezavrhouvat staré řády, ale snažit se o jejich zachování a vylepšení v dostupných podmínkách. „*Tato činnost byla sociální péčí matkou, tak jako vědecký výzkum jí byl otcem.*“³⁷ Dobré pracovní výsledky takových sester však úzce souvisí s rodinným prostředím. Proto neopomene zdůraznit, aby sociálně-zdravotní sestry byly občas pozvány do některé rodiny, kde se budou účastnit jejího života v rámci výletu či oslav. Vliv sociálního prostředí na člověka má v tomto ohledu nesporný formativní vliv.

Obrázek 4: Český červený kříž

Zdroj: ČČK³⁸

³⁷ MASARYKOVÁ, A. *Československý červený kříž*. Praha: Průmyslová tiskárna 1935, s. 66. ISBN neuvedeno.

³⁸ Český červený kříž. O nás [online]. 2008 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: http://www.cervenyriz.eu/cz/cz_root.aspx

11 VÝCHOVA KE ZDRAVÍ

Alice Masaryková vždy velmi prosazovala apel na zdravý tělesný a duševní vývoj každého člověka a jeho postupné pronikání do sféry sociální politiky. Proto se soustředila na to, aby se Československý červený kříž angažoval při realizaci kurzů zdravotní výchovy, které by laické veřejnosti představily základní pravidla zdravého *životního stylu, psychohygieny a racionálního stravování*. Velká pozornost byla věnována v návaznosti na její zkušenosti s Ligou proti alkoholismu prevenci závislostí ve společnosti, ve kterých je někdy spatřováno zdánlivě snadné řešení nelehké sociální situace lidí, ale jež s sebou přináší riziko pro společnost jako celek. Neznamená to však, že by hlavní pozornost byla věnována pouze přednáškám na téma nemoc versus zdraví, cílem je vychovávat „zdravé občany“. Zdraví je zde poprvé pojímáno jako komplex bio-psycho-sociální pohody, problém celého člověka, který se nikdy nedá odloučit od jeho osobnosti. Důležitou roli hraje též tzv. duchovní život a výchova k tradici formou lidové výchovy, jakou je tak např. svolání obyčejné schůze v zdravotně nezávadném prostředí bez kouře a alkoholu. Slavnosti mají být organizovány tak, aby člověka duševně obohatily a nenabízely mu lacinou zábavu. To se týká rovněž programu některých divadel a biografů, které by z hlediska vývoje mládeže měly přizpůsobovat svůj program tak, aby neřestný život byl spíše pranýřován, než aby byl líčen jako lákavý a svůdný. Tyto veřejné instituce by měly nést též odpovědnost za zdravý vývoj společnosti, jejíž budoucnost spočívá právě v rukou současných dospívajících, kteří mnohdy čerpají právě z takové látky inspiraci. Rovněž z hlediska pohotovosti je nutné, aby členové spolků byli zdraví, psychicky vyrovnaní a dokázali obstát v náročných životních situacích.

Neoddělitelnou součástí zdravotní výchovy pak byla realizace kurzů určených pro dobrovolné ošetřovatelky a samaritány. Zde se učí, jak pečovat o zdraví své i svých bližních v době míru či válečného konfliktu. Takto proškolení pracovníci pak snáze mohou využít znalosti získané v rodinném prostředí, kam dochází, a tak rozšířit okruh zasvěcených jedinců v této problematice. Praktická výchova ke zdraví jako jedno z klíčových hesel Červeného kříže může být asi nejlépe demonstrována na pořádání tzv. dětských táborů, které mají charakter *prázdninové zdravotní osady*. Ta plní nejen

osvětovou činnost, ale je zároveň i složkou pohotovostní pro případy mobilizace. Domy určené k pobytu dětí se mohou tak velmi rychle proměnit v ubytování osob postižených živelnou katastrofou či v rekreační objekt pro raněné vojáky. Každý rok jsou tyto osady organizovány nejen s ohledem na výchovu ke zdraví, ale i z důvodu vedení obdobného podniku. Zde se také získává přehled o nejvhodnějším okruhu lidí, kteří by tuto činnost v době potřeby mohli vykonávat s maximálním nasazením.

Pobyty dětí v prázdninové osadě byly šestinedělní, aby tak mohly děti získat potřebné dovednosti v programu zdravé životosprávy. Charakter tohoto pobytu byl rodinný, neboť děti upevňují své zdraví nejen zdravým životním stylem, ale i příkladem optimálních rodinných podmínek. Hlavní důraz byl zde kladen na hygienu, pravidelné stavování, dentální péči, v mezilidských vztazích pak na ochotu naslouchat druhým a vzájemnou pomoc a soudržnost. Pracovníci, kteří v těchto pobytových osadách pracovali, mají však za úkol dohlížet na svěřené děti i po jejich návratu do kmenových rodin, aby se získaný vliv na ně ještě více upevnil. Navštěvují je tak v domácnostech a radí zároveň rodičům s vhodnou úpravou rodinného prostředí a podmínek. Je však dle Alice Masarykové třeba klást důraz na to, aby takovouto činnost vykonávali jen vhodní adepti – lidé diskrétní, pracovití a dobrosrdeční, kteří vykonají svou činností více dobra než zla.

Alice Masaryková se domnívá, že každé dítě má mít takové vedení ze strany společnosti, aby vyrostlo ve zdravého a ryziho jedince. Proto je nutné na děti působit již od raného věku. Výchovu nelze vnímat jen jako soubor příkazů a nařízení, kterými se dítě musí striktně řídit. Moderní výchovné principy vedou k vytváření prostředí, ve kterém myšlení a správné jednání je samozřejmostí. Je nutné tedy připravit vhodné podmínky pro takový rozvoj dítěte, aby se stalo užitečným nejen samo sobě, ale i celé společnosti.

Krásné prostředí dítě kultivuje, stabilní rodinné zázemí poskytuje řád i oporu pro další jeho směřování. V dítěti je vhodné probudit i *cit pro vnímání uměleckých hodnot a úctu k lidské práci*. Již v těchto dobách přichází Alice Masaryková s myšlenkou, která je z hlediska postavení učitele ve společnosti více než aktuální: „*Až bude svět hodnotit*

*dobrého učitele a vychovatele stejně jako dobrého bankovního ředitele, bude společnost teprve utvářena tak, že dobrý člověk bude mít cenu nad zlato.*³⁹

Zde se proto snaží Červený kříž působit v duchu *posílení role učitele* ve společnosti a zdůrazňovat i význam dobré pedagogické přípravy k tomuto povolání, které se pro daného jedince stává současně i životním posláním.

Ve spolupráci se svou americkou přítelkyní a členkou americké odbočky Červeného kříže Miss Parsonovou se Alice Masaryková zapojila do boje o reorganizaci stávající *ošetřovatelské školy*, která byla dosud vedená rakouským Červeným křížem a spadala pod jeho přímý vliv.⁴⁰ Vznik samostatného státu a následné vytvoření Československého červeného kříže umožnily tuto školu převzít a začít zde rozvíjet nové výukové metody a cíle se zdůrazněním slovanského aspektu. Ošetřovatelská škola nabízela výuku organizovanou ve dvou formách – v českém a německém oddělení, přičemž vliv německé části byl posupně eliminován.⁴¹ Odborně vyškolené ošetřovatelky mohly provozovat svou praxi nejen v rámci republiky, kde působily v sanatoriích, nemocnicích či protituberkulózních léčebnách, ale bylo s nimi počítáno rovněž jako s pracovníci v zahraničí, kde přispívaly k budování naší dobré pověsti. Dle dobových referencí byly jejich služby hodnoceny jako vysoce profesionální a získávaly si oblibu mezi širokou veřejností. Alice byla na tuto školu velmi pyšná a snažila se o její rozvoj a mezinárodní prezentaci. Vedle této aktivity iniciovala studium zde již zmíněných dobrovolných ošetřovatelek z řad veřejnosti, které získávaly své znalosti v rámci pobytu na československých klinikách u prestižních lékařů té doby, kteří s Československým červeným křížem úzce spolupracovali.

³⁹ MASARYKOVÁ, A. *Československý červený kříž*. Praha: Průmyslová tiskárna 1935, s. 76. ISBN nevedeno.

⁴⁰ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková*. 1. vydání. Praha: FFUK, 2008, s. 267. ISBN 978-80-7308-189-8.

⁴¹ Tamtéž, s. 268.

Důkazem úspěchu sociální koncepce Alice Masarykové je i fakt, že počet jedinců, kteří se v rámci Československého červeného kříže věnovali dobrovolně svěřeným aktivitám, stoupl za první dva roky z 30 000 na 200 000. Po dvaceti letech od svého založení disponuje *300 středisky první pomoci, 100 mobilními stanicemi, 190 sanitkami, 102 dalšími dopravními prostředky, 2 vlaky, 1 letadlem a 42 nemocnicemi s 3000 lůžky.* Sociální péče se tak stává *pevnou součástí sociální koncepce nově vytvořeného demokratického státu.*

12 DOROST ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE

Škola jako činitel sekundární socializace⁴² představuje v životě dítěte důležitou etapu. Tráví zde mnoho času, a to v době svého intenzivního vývoje. Alice Masaryková si uvědomuje, že nadchází etapa ve vývoji školství, kdy se na žáka pohlíží již jako na osobnost, jejímuž vývoji nejen tělesnému, ale i duševnímu je třeba věnovat značnou pozornost a formovat ho ku prospěchu společnosti. V součinnosti s aktivitami Československého červeného kříže se škola stává prostředím harmonickým, budujícím příjemné sociální klima, ve kterém se žáci cítí uvolněni a kde je kladen důraz na jejich potřeby.

Dorost Československého červeného kříže byl organizován v rámci školy, základní jednotku tvořila třída. Zde se volila třídní samospráva od předsedy až po pokladníka, jako tomu bylo v rámci jednotlivých spolků. Děti byly vychovávány k zodpovědnosti za své role, které ve společnosti vykonávají. Vedoucí pozice zastávali v Dorostu učitelé a profesorský sbor. Hlavním cílem bylo vypěstovat v dětech osobní čistotu. Každý jedinec je individuální a nesmí se stát jen součástí celku. K tomu směřovala zmíněná osobní čistota, která osobnost dětí vyhraňuje. V souladu s principy hygieny se kladl důraz i na čistotu tělesnou. Ta dle Alice Masarykové má zahrnovat péči o chrup, pokožku, ale i o stravovací návyky. Vše je vzájemně provázáno a děti by si měly být toho vědomy. Každý řádný člověk by měl dbát též o svůj zevnějšek, proto je nutné soustředit se rovněž na oblečení a jeho adekvátní volbu vzhledem k určitým životním situacím.

V Dorostu se dohlíželo i na čistotu vnějšího prostředí, ve kterém děti pobývají, a to zejména čistotu chodeb a tříd, kde probíhala výuka. Československý červený kříž prosazoval v této souvislosti i projekty zaměřené na rekonstrukci škol a optimalizaci jejich vnitřního i vnějšího prostředí. Vyučovací proces potřebuje ticho a vesnické okolí

⁴² Sekundární socializace – představuje důležité faktory, které ovlivňují proces začleňování jedince do společnosti v rámci osvojení společenského hodnotového a normativního systému. Jedná se zejména o školu, vrstevnické skupiny aj.

není proto dobrou volbou. Pod vedením Alice vznikají tak řady návrhů na vhodné lokace k realizaci staveb škol.

Dorost Československého červeného kříže však rozvíjel v dětech i kladný vztah k přírodě, již jsou součástí. Věnoval se proto zahradničení a pozemkové výuce. Děti tak získávaly kladný vztah ke svému okolí, pečovaly o něj a zároveň se tak rozvíjela jejich kreativita. Hlavní smysl formování Dorostu však spočíval ve vybudování vztahové stránky dětem k druhým, k jejich umění naslouchat cizím problémům a ochotě je s druhými řešit. Pokud byl např. některý ze spolužáků z nemajetné rodiny a trpěl vadou zraku, jeho spolužáci se podíleli na nákupu nových brýlí a poznávali tak smysl lidské pomoci a soucitu s druhými v praxi.

Alice Masaryková mnohokrát vystupovala na jednotlivých schůzích s požadavkem péče o co největší počet nezaměstnané mládeže. Zdůrazňovala význam nutné sociální pomoci a hmotného zabezpečení takových jedinců v duchu solidarity a humanity. Pořádány byly pro ně dny, kdy byli takoví jedinci obdarováni ovocem jako zdrojem vitamínů či dárky v dobách vánočních svátků.⁴³

Neméně podstatnou úlohu však hrál i rozvoj konání ve prospěch stabilizace míru ve světě formou mezinárodního dopisování. Děti zde měly jedinečnou příležitost vnímat odlišnosti v životě jiných národů a jejich specifikace. Učily se zároveň multikulturní toleranci.

Prostředky pro financování Dorostu se získávaly z dobrovolných příspěvků, výběru vstupného na dětských zábavách či uspořádávání dětských veřejných vystoupení. Záslužnou činnost pro Dorost vykonal významný český filosof, profesor František Drtina, který působil jako dlouholetý předseda Dorostu Československého červeného kříže a jenž v něm viděl od počátku velký přínos k formování nových koncepcí pedagogické intervence.⁴⁴

⁴³ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková*. 1. vydání. Praha: FFUK, 2008, s. 269. ISBN 978-80-7308-189-8.

⁴⁴ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková - první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Český červený kříž, 2003, s. 64. ISBN neuvedeno.

13 MÍR ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE

Za největší výzvu a cestu Československého červeného kříže k zdravému pojetí života vděčíme právě Alici Masarykové. Ta se stala autorkou projektu velikonočního Míru Československého červeného kříže, který se slavil vždy na Bílou sobotu o velikonočních svátcích. Inspiraci našla patrně prostřednictvím své matky, která ji jednou upozornila, že v období středověku bylo vyhlášováno uprostřed válečného konfliktu příměří. V tento významný den se Československý červený kříž obracel na širokou veřejnost s prosbou o smír v každé rodině, konstruktivní přístup k řešeným problémům a k dosažení vnitřního pocitu harmonie. Tyto tři dny v roce symbolizovaly okamžiky, kdy se člověk mohl na chvíli ve shonu dne pozastavit, pohroužit se do sebe a snažit se o překonání propastí, jež ho dělí od ostatních. Vzájemná láska a bratrství bez prvků násilí či závisti se staly cílem této aktivity. Za tím účelem bylo vyhlášeno určité heslo, které se stalo součástí celospolečenské debaty, diskutovalo se o něm na ulicích, v domácnostech či tisku. Mezi nejčastější témata patřila úcta ke stáří či veřejné blaho. Právě v těchto okamžicích si lidé musí uvědomit, že zdraví a mír spolu velmi úzce souvisí a že jedno bez druhého nemůže existovat.

Touto myšlenkou se nechal inspirovat i okolní svět, a tak roku 1934 bylo v Tokiu na základě mezinárodní konference Červených křížů doporučeno všem, aby tento svátek zařadily do svých programů. Jedině v takovém ovzduší nebude dalších válek, lidé svůj zájem obrátí od malicherných sporů k zájmům mírového soužití mezi jednotlivci i národy.

14 HLAVNÍ MEZINÁRODNÍ AKTIVITY ALICE MASARYKOVÉ

Jméno a věhlas Alice Masarykové byly ve své době známé též v mezinárodním měřítku. Záhy po svém zvolení předsedkyní Československého červeného kříže odjela na svou první zahraniční cestu do Francie. Snažila se tam načerpat inspiraci z chodu francouzského Červeného kříže a zároveň na základě mnoha jednání získávala pro Československo prostřednictvím humanitárních organizací materiální pomoc. Zde potkala i zástupce kanadského Červeného kříže a s ním dojednala efektivní pomoc našim legionářům v oblasti Sibíře, která je záhy úspěšně realizována.

Výsledkem jejího setkání s americkým ministrem obchodu a pozdějším americkým prezidentem Herbertem Hooverem bylo vyslání americké mise, která do Československa přinesla neocenitelnou materiální pomoc v podobě zboží za 700 milionů korun včetně dodávky potravin.⁴⁵ To také Alici Masarykové umožnilo, aby byla v Praze založena společnost *Péče o dítě*, již se stala předsedkyní a která vycházela rovněž z její iniciativy a koncepce rozvoje.

Další z cest Alice Masarykové vedla roku 1919 do Londýna, kde na základě četných kontaktů s anglickými dámami prosadila založení *Anglo-českého fondu*, jehož cílem byla humanitární pomoc pro Československo v podobě oděvů a potřeb pro děti a nemocné.

Alice Masaryková se ve svých aktivitách nesnažila sledovat jen zájmy Československa, ale zapojila se například do boje s hladomorem v Rusku ve 20. letech. Jejím cílem bylo zorganizovat mezinárodní výbor, který by celou situaci prošetřil a snažil se o její stabilizaci. V centru pozornosti měla být dodávka zboží a nejnужnějších potravin zejména na Ukrajinu, která byla nejvíce postižena materiálním nedostatkem.

Z dobových svědectví též vyplývá, že tato dcera světově uznávaného filosofa a politika T. G. Masaryka dokázala v rámci četných konferencí podnětně hovořit i na

⁴⁵ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková - první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Český červený kříž, 2003, s. 77. ISBN neuvedeno.

mnoha zahraničních stážích ve Švýcarsku, Bruselu, Francii či Anglii. Její přednášky se setkávaly vždy s velkým ohlasem, a byla proto vyhledávanou osobou na poli mezinárodního boje o dosažení koncepce sociálního státu, který je svým občanům a sociálně slabým a znevýhodněným oporou. Zasadila se tak významně o naši mezinárodní prezentaci a její neúnavná práce pro Československý červený kříž byla tak dávana za vzor.

15 V ROLI PRVNÍ DÁMY REPUBLIKY

Rok 1923 přinesl zásadní změnu v životě Alice Masarykové. Na zámku v Lánech umírá její matka Charlotta a Alice se tak stává oficiálně první dámou republiky, i když tuto roli vykonávala již v době matčiny vleklé nemoci. T. G. Masaryk po svém návratu z exilu požádal Alici, aby svou matku v této roli zastupovala. Charlotta byla umístěna ve veleslavínském sanatoriu, a její zdravotní indispozice jí nedovolily účastnit se proto příliš veřejného života. Alice v úvodu knihy *Listy do vězení* vzpomíná, že matka byla vždy ženou silnou, nekompromisní, která přestála válečné útrapy, aby jí pak vypověděly síly.⁴⁶ Motivována matčíným přáním, aby vždy stála věrně otci po boku, ujala se proto tohoto nelehkého úkolu. Uvědomila si totiž výjimečnost osobnosti svého otce a fakt, že se nikdy nedokáže vyrovnat své matce, která byla T. G. Masarykovi celoživotní oporou a bez níž by nikdy nedokázal to, čeho dosáhl na dráze politické. Alice se proto snažila maximálně přizpůsobit svůj život otcovým potřebám. Jelikož nikdy nezaložila vlastní rodinu, upnula svou pozornost na práci pro druhé – na ochranu kultu a odkazu osobnosti svého otce a na nezištnou činnost ve prospěch ostatních v Československém červeném kříži.

Alici se za přispění bratra Jana podařilo vytvořit pro svého otce příjemnou domácí atmosféru. Nejčastěji s ním pobývala na zámku v Lánech, popř. v Topolčiankách. Lánský pobyt byl vždy spojen s mnoha význačnými osobnostmi. Z těch nejznámějších bych jmenoval časté návštěvy Edvarda Beneše s chotí či návštěvy slavného spisovatele demokratického proudu meziválečné literatury Karla Čapka. Zpříjemnit rodinnou atmosféru přijížděla pravidelně do Lán i sestra Olga s rodinou a dvě dcery zesnulého bratra Herberta, které si Masaryk velmi oblíbil.⁴⁷

Alice se ujala též organizační stránky fungování Kanceláře prezidenta republiky. Organizovala recepce, setkání s význačnými politiky domácí i zahraniční scény a stala se tak nepostradatelným otcovým partnerem. Doprovázela svého otce na několika

⁴⁶ MASARYKOVÁ, CH. G. *Listy do vězení*. Praha: Nakladatelství Vladimír Žikeš, 1948, s. 8. ISBN neuvedeno.

⁴⁷ SKILLING, G. *Matka a dcera – Charlotta a Alice Masarykovy*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, 2001, s. 110. ISBN 80-902367-9-0.

zahraničních cestách a udávala rozsah jeho denního programu. Často jí bylo kladeno za vinu, že až příliš zasahovala do otcova denního režimu a že výběr osobností, se kterými se otec setkával, byl výhradně její volbou. Masaryk se jednou v nadsázce vyjádřil v tom smyslu, že Alice vybírá samé zajímavé exempláře.

Alice vždy pro svého otce symbolizovala jeho svědomí. Stala se mu moudrou duchovní rádkyní a konzultoval s ní mnohé politické otázky. Zároveň vykonávala roli i obětavé pečovatelky ve dnech zhoršení otcova zdravotního stavu a snažila se adekvátně uzpůsobit jeho program. Zároveň pečlivě kontrolovala vývoj na domácí politické scéně a sledovala všechny tiskové zprávy, které o jejím otci vycházely. Dostávala se dokonce do sporu s Karlem Čapkem ohledně vydání slavných Hovorů s TGM. Některé pasáže si totiž nepřála zveřejnit a ujala se korektury autorova textu. Dokonce mu bránila navštěvovat prezidenta v době jeho zdravotních indispozicí. To způsobilo časem zákonité ochladnutí vztahu mezi Hradem a Karlem Čapkem, který po tolik let symbolizoval osobnost „prezidentova spisovatele“. Alice zasahuje i do otcových soukromých vztahů. Věrně střeží památku své matky, a proto netoleruje otcí navazování žádných bližších kontaktů. V jeho životě musí dle jejího názoru hrát hlavní roli pouze matka Charlotta. Docílila tak i rozpadu prezidentova silného přátelství s českou spisovatelkou Olgou Sedlmayerovou, se kterou se Masaryk stýkal raději v soukromí.

Zajímavou etapou v jejím životě byl nenaplněný vztah se slovinským architektem Josipem Plečnikem, který byl pověřen úpravami Pražského hradu včetně zahrad a zařizováním jeho vnitřních prostor. Záměrem bylo vytvořit z monarchistického sídla sídlo prezidenta demokratického státu. K tomuto úkolu byl vybrán právě tento slovinský architekt a vysokoškolský profesor. V jeho osobě našla Alice obětavého přítele a člověka, se kterým mohla být po delší době opravdu duchovně spřízněna. Byl vyznavačem klasických životních hodnot, čímž Alici velmi imponoval. Plečnik miloval dobu antickou, prosazoval život dle křesťanských zásad, obdivoval Slováky, jejichž zájmy vždy hájila i ona. O jejich důvěrném vztahu svědčí i řada dopisů, které si mezi sebou pravidelně vyměňovali v rámci rekonstrukčních prací. Alice však nikdy ve vzájemné korespondenci nepřekročila formální styl psaní. Její život a ochota k navázání bližších vztahů byly vždy poznamenány jejími příliš upjatými morálními zásadami.

A tak vzájemná spolupráce přerostla pouze v přátelství, nikoliv ve vztah milostný, jak bylo veřejností očekáváno. Přesto symbolizoval Josip Plečnik její poslední životní lásku a oživení pracovního života.

Alice Masaryková zastávala úlohu první dámy dlouhých sedmnáct let. Bylo to období, kdy bylo nutné skloubit aktivity v rámci Československého červeného kříže a zároveň obětavě pečovat o otce a reprezentaci státu v rámci domácích i zahraničních akcí. Jak po letech sama Alice přiznala, nebylo to pro ni jednoduché. Její pocit odpovědnosti ji nutil k dosahování stále vyšších výkonů a vědomí výjimečnosti jejích rodičů tak jedině podporovalo její perfekcionalistické sklony v každodenní činnosti. Záhy se dostavilo i nervové vyčerpání a sklony k labilitě, které byly v rodině vždy varovným příznakem. Podobnými psychickými obtížemi trpěl i bratr Jan, kterému v době jeho osobní krize byla Alice rovněž oporou. V roce 1935 se navíc zhoršily i zdravotní obtíže T. G. Masaryka natolik, že byl nucen abdikovat. Jako svého nástupce označil dr. Edvarda Beneše, muže, který se významnou měrou podílel společně s ním na utváření nově vzniklého samostatného státu. Alice tak získala možnost věnovat se výhradně činnosti Československého červeného kříže a využívat styků, které díky své angažovanosti získala.

16 EXILOVÁ LÉTA A ZÁVĚR ŽIVOTA

Velké životní zkoušky však na Alici Masarykovou teprve čekaly. S nástupem dvou totalitních diktatur měly být zpochybněny všechny hodnoty, kterým Alice tolik věřila a kterým obětovala svůj život.

Roku 1938 vystoupila Alice Masaryková na obranu mírových hodnot v parlamentu, posléze využila pozvání do Londýna, aby zde na Mezinárodním mírovém hnutí hájila hlavní myšlenku Československého červeného kříže. Do poslední chvíle věřila v rozumný dialog mezi hlavními představiteli evropské politiky. O to hůře nesla následný mnichovský diktát a ztrátu nezávislosti Československa, které bylo opuštěno svými blízkými spojenci. Pod tlakem událostí, hlavně obsazení Československa německou okupační armádou se Alice Masaryková rozhodla v prosinci 1939 rezignovat na svou funkci předsedkyně Československého červeného kříže a odejít do USA, kde v dobách mládí čerpala inspiraci pro svou sociální práci. Ještě před svým odjezdem vyzvala pracovníky, aby neopomněli stále hájit hlavní principy a výsledky práce Československého červeného kříže a nastiňuje koncepci jeho fungování v této nelehké době. Zdůraznila požadavek pokračování ošetrovatelských i internátních kurzů a dobrého rozvržení sil jednotlivých pracovníků spojeného s dostatečným odpočinkem. Samaritánům pak uložila, aby stále pokračovali v činnosti pro ochranu zdraví a životů spoluobčanů a respektovali doporučení daná lékařskými týmy. Vzhledem k tíživé atmosféře hrozícího válečného konfliktu je nutné zároveň doplňovat nejen odborné vědomosti, ale i zdravotnický materiál nutný k poskytnutí prvního ošetření raněných. Především však Alice Masaryková apeluje na nevměšování se do politických otázek, které by činnost Československého červeného kříže mohly ohrozit. V otázkách jeho řízení pak vyzývá, aby pracovníci důvěřovali po jejím odchodu čestnému předsedovi, dr. Edvardu Benešovi, a vedoucím činitelům armády.

V roce 1939 se na základě rozhovoru s prezidentem Emilem Háchou dohodla na možnosti návštěvy své sestry Olgy v Ženevě a od gestapa získává povolení k odjezdu

formou výjezdní doložky.⁴⁸ Navštívila nejprve svou sestru, ale záhy odcestovala do Ameriky, kam odešla do nuceného exilu.

Zde pokračovala v osvětové činnosti formou přednášek. Dolehla však na ni tíha událostí a psychicky se zhroutí. Byla posléze hospitalizována v nemocnici a období svého prvního exilu tak tráví převážně odpočinkem po různých sanatoriích.

Po skončení válečného konfliktu se roku 1945 vrátila do vlasti. Do veřejného života se však již odmítla aktivně zapojit, působila nadále jako čestná členka Československého červeného kříže a Masarykova ústavu. Nejčastěji vyhledávala samotu svého bytu v Loretánské ulici. Události únorového komunistického převratu 1948 spojené s tragickou smrtí bratra Jana rozhodly však již definitivně o nutnosti opustit republiku natrvalo, a proto Alice roku 1948 odchází do druhého exilu, kde také 29. listopadu 1966 umírá. Své životní názory a úsilí shrnula působivě v rozhlasovém poselství v dobách svého druhého exilu. Zdůraznila v něm, že pevně věří, že v každém lidském srdci dříme jako vždy víra, že jednou lidé vyrostou z malicherností a sobeckých sklonů, nepřátelství a panovačnosti, že budou hledat jiné cesty vyrovnání svých sporů než válečný konflikt, který nyní nabývá hrůzných forem. Tuto skrytou víru člověka nalezneme dle Alice Masarykové téměř v každém srdci. Uvědomuje si však, že každé sémě vyklíčí jen v přiměřených podmínkách. Také lidé dle jejího názoru potřebují čas a přiměřené podmínky, aby vydali ze sebe to nejlepší.

⁴⁸ SKILLING, G. *Matka a dcera – Charlotta a Alice Masarykovy*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, 2001, s. 125. ISBN 80-902367-9-0.

ZÁVĚR

Alice Masaryková představuje jednu z nejvýraznějších a nejvýznamnějších žen 20. století. Její osobnost byla od dětství formována společensky významnými rodiči, kteří ji vedli nejen k náboženskému přesvědčení a žití v souladu s křesťanskými ideály lásky, svobody a pokory, ale současně i ke kritickému myšlení a vytváření racionálních úsudků. Tento obrovský vklad podnítil tuto pozdější zakladatelku československé sociální práce k její činnosti. Alice Masaryková byla nejen všestranně nadanou ženou s širokým kognitivním záběrem, ale především hluboce lidskou osobností. Svůj život věnovala službě druhým a jejich prospěchu. Stála u zrodu Československého červeného kříže, formovala jeho Dorost a díky rozsáhlé síti kontaktů doma i v zahraničí získávala finanční podporu a humanitární pomoc pro oběti válečných konfliktů či živelných katastrof.

Její obrovský přínos můžeme vysledovat i v otázce rozvoje ženského vzdělávání, založení sociologické sekce a prosazování ideálů humanity, který byl dlouhá léta násilně potlačován v zájmu státního aparátu a jeho byrokracie. Stála vždy věrně na straně sociálně slabých a nemocných, budovala nemocnice a zajišťovala pro ně dostupnou materiální pomoc. Ve své době jako jedna z mála veřejně působících intelektuálních elit na poli veřejné osvěty zdůrazňovala riziko alkoholismu jako sociálně-patologického jevu a riziko ohrožení zdraví v důsledku nedostatečné hygieny a výživy.

Jestliže je T. G. Masaryk dnes považován za zakladatele samostatného československého státu a jeho tvůrce, pak Alici Masarykovou můžeme směle označit za zakladatelku jeho sociální koncepce a politiky. Ve své době se stala pro mnohé symbolem naděje v lepší zítřek a důstojnější životní podmínky. Nástup nacistického a komunistického režimu potlačil postupně význam této fenomenální ženy a v důsledku akcentu na hodnoty materiální zapříčinil, že její jméno upadlo na určitou dobu v zapomnění. Situaci jen podpořil její následný exil. V posledních letech, především díky zásluze Českého červeného kříže, se jméno Alice Masaryková dostává znovu do povědomí veřejnosti a nabývá symbolu obětavého a nesobeckého zájmu jedince o druhé. Zejména dnes, kdy je lidstvo ohroženo potenciálními válečnými konflikty

a postupnou ztrátou klasických společenských hodnot, je nutno si její odkaz stále připomínat a zdůrazňovat jeho význam.

Proto se primárním cílem mé práce stalo zmapování osobního i profesního života Alice Masarykové na základě dostupných materiálů a jejích vlastních vzpomínek, které osobně pokládám za velmi přesvědčivou reflexi dané doby. Snažil jsem se dále analyzovat koncepci rozvoje a fungování Československého červeného kříže, jak by podle ní měl v nových demokratických podmínkách fungovat a jaký účel by měl plnit. Její život se stal naplněním přání, které přednesl jeden z největších spisovatelů 20. století Karel Čapek ve svém Štědrovečerním poselství míru v roce 1937: „Ať žije svět, ale budiž to svět dobrých a svobodných lidí.“

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČAPEK, K. *Hovory s TGM*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0170-X.

EMMERT, F. *Tomáš Garrigue Masaryk*. 1. vydání. Praha: Albatros Media, 2017. ISBN 978-80-264-1599-2.

FISCHEROVÁ, I. J. *Charley Garrigue-Masaryková*. Praha: Lidová tiskárna, 1935. ISBN nevedeno.

HOUSER, J. *Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky*. Praha: Academia, 1968. ISBN 21-926-68.

KOSATÍK, P. a M. KOLÁŘ. *Jan Masaryk – pravdivý příběh*. 3. přepracované vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4346-5.

LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková*. 1. vydání. Praha: FFUK, 2008. ISBN 978-80-7308-189-8.

LOVČÍ, R. *Korespondence J. Malárika s A. G. Masarykovou a K. Kramářem*. Plzeň: Vydáno vlastním tiskem autora, 2007. ISBN nevedeno.

MASARYK, T. G. *Ideály humanitní – několik kapitol*. Praha: Čin, 1939. ISBN nevedeno.

MASARYKOVÁ, A. *Československý červený kříž*. Praha: Průmyslová tiskárna 1935. ISBN nevedeno.

MASARYKOVÁ, A. *Dětství a mládí*. Pittsburgh: Masaryk Publications Trust, 1960. ISBN 60-53177.

MASARYKOVÁ, A. *Dopisy do vězení*. Praha: Společnost Českého červeného kříže, 1920. ISBN nevedeno.

MASARYKOVÁ, A. *Milá mamá / Dear Alice – korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915–1916*. Praha: Masarykův ústav, 2001. ISBN 80-86495-06-X.

MASARYKOVÁ, A. *Vzpomínám*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948. ISBN neuvedeno.

MASARYKOVÁ, CH. G. *Listy do vězení*. Praha: Nakladatelství Vladimír Žikeš, 1948. ISBN neuvedeno.

SKILLING, G. *Matka a dcera – Charlotta a Alice Masarykovy*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, 2001. ISBN 80-902367-9-0.

SOBOTKA, R. *Charlotta Garrigue Masaryková*. Praha: Dobra a Fontána, 1999. ISBN 80-86-179-33-8.

ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková - první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Český červený kříž, 2003. ISBN neuvedeno.

ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a červený půlměsíc*. Praha: Český červený kříž, 2006. ISBN neuvedeno.

Seznam použitých internetových zdrojů

Český červený kříž. O nás [online]. 2008 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: http://www.cervenyriz.eu/cz/cz_root.aspx.....

Wikimedia Commons. *Alice Masaryková* [online]. 2017 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Masarykova-Photo.jpg>

Wikimedia Commons. *Charlotta Garrigue* [online]. 2008 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Charlotta_Garrigue.jpg

Wikimedia Commons. *Tomáš Garrigue Masaryk 1925* [online]. 2008 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tom%C3%A1%C5%A1_Garrigue_Masaryk_1925.PNG

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Charlotta Masaryková	15
Obrázek 2: Tomáš Masaryk	20
Obrázek 3: Alice Masaryková	24
Obrázek 4: Český červený kříž	51

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Daniel Dvořák

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Alice Masaryková a její vliv na rozvoj sociální práce v Československu

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 58

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Moucha, CSc.